

SAMLAREN

TIDSKRIFT UTGIFVEN

AF

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPETS
ARBETSUTSKOTT

TRETTIOTREDJE ÅRGÅNGEN

1912

UPPSALA

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1912

Riddar S:t Jöran.

En otryckt roman af Clas Livijn.

Af

Johan Mortensen.

I.

I inledningen till Clas Livijns Samlade Skrifter yttrar utgifvaren A. I. Arwidsson, att Livijn hade en roman med titeln Riddar S:t Jöran nära färdig för pressen, men förstörde hela upplagan. Wieselgren omnämner denna roman i del V af "Sveriges sköna litteratur" och tillägger, att en stor del var tryckt 1830. Han tyckes för öfrigt hafva åtminstone genombläddrat romanen, ty han citerar dess begynnelseord och berömmar återgifvandet af S:t Jöranslegenden, som utgör ett särskildt parti af romanen. "Utkommen" säger han, "skulle den säkerligen ökat författarens beundrare bland sådane, som helst vilja höra förnuftet tala såsom hofnarren fick uttala det. Ej alla mäktade höra det i allvarets konungsliga ton." Äfven i "Biografiskt lexikon", ny följd, del 6, finnas några ord nämnda om romanen och dess afbrutna tryckning.

Med undantag af dessa korta notiser om "Riddar S:t Jöran" finnes icke ett ord nämndt om den i svensk litteraturhistoria. Wirsen endast relaterar Arwidssons yttrande och hänvisar till Wieselgrens. Romanen återfinnes i band III af C. Livijns i Kungl. Biblioteket förvarade handskrifter, men märkvärdigt nog tyckes ingen hafva genomläst den, och likvisst är denna roman från flera synpunkter intressant och ett nära nog enastående försök i sin art i svensk litteratur.

Att icke någon tagit närmare kännedom om den, beror kanske i icke ringa mån på själfva manuskripternas beskaffenhet. Liksom nästan alla Clas Livijns arbeten, större såväl som mindre, föreligger äfven "Riddar S:t Jöran" i flera olika redaktioner, representerande olika stadier i utarbetningen, delvis bestående af till synes oordnade fragmenter, bland hvilka det icke alltid är lätt att finna sig tillrätta. Följande olika manuskript kunna urskiljas, hvilka här först klassificeras efter den ordning de intaga i bandet och omnämnas med de signa, som där utmärka dem:

1) *Riddar S:t Jöran, 16 ark, den fullständigaste afskriften.* Det manuskript, som bär ofvanstående signum, är i folio af handgjordt papper och föregås af ett ark i liten kvart, innehållande Livijns egen titel: *Riddar S:t Jöran, ett quodlibet till trycket befordradt genom utgifvaren af Spader-Dame, 1 delen.* På tredje sidan af detta kvartark finnas äfven 16 rader af början till ett förord. I ark 4, sid. 2 förekommer ytterligare ett utkast till ett förord.

Detta manuskript tyckes vara påbörjadt den 1 augusti 1824 enligt en datering på första sidan. Dess utarbetande har emellertid fortgått mycket långsamt, ty i tredje arket vid Thorleifssons morgonbesök hos hofrättsauscultanten finnes en ny datering: $\frac{27}{3}$ 25, hvilken således utvisar, att Livijn då icke kunnit längre med sitt författareskap. När den afslutades känna vi icke. Klädmäklarens och hofrättsauscultantens promenad till Djurgården kan i hvarje fall icke vara författad tidigare än i juli 1825, då vid begynnelsen af denna scen anspelas på ett yttrande i Journalen för juli 1825¹.

I ark 6, 4 sidan af detta mskrpt eller på det ställe, där hofrättsauscultanten i klädmäklarens sällskap begifver sig till Hasselbacksfesten, finnes ett kors i bläck och en anteckning, gjord med blyerts: *Slutet på det tryckta.* Denna anteckning upprepas i mskrpt 3 på samma ställe. Troligen är denna anteckning icke gjord af Livijn utan af någon läsare, som vid anteckningens affattande rådfrågat mskrpt n:r 2, som innehåller slutet af det mskrpt, som begagnats till tryck-

¹ Jfr Journalen n:r 154, fredagen den 8 juli 1825, artikeln Spanien: om munken Juliani beatifikation. Där läses: »Han skulle säkert aldrig mera få återse sitt fädernesland, åtminstone om ej den salige Julianus komme och företoge samma operation med honom som med kramsfoglarne».

ning, med andra ord de ark af det tryckfärdiga mskrpt, som ej förstörts under tryckningen. Att den icke är af Livijns hand framgår däraf, att den ena af dessa anteckningar (den i föreliggande mskrpt n:r 1) är oriktig. Ordningen mellan de olika scenerna är nämligen i n:r 1 och n:r 3 olika. I n:r 1 följer Hasselbacksfesten omedelbart på Peruks scenen; i n:r 3 kommer däremot efter den senare Presentationen för Alexandra och S:t Jörans legenden. Detta parti finnes däremot icke i n:r 1. Således angifves med tecknet olika kvantiteter såsom tryckta i de båda manuskripten.

När i ofvanstående citerade signering manuskriptet n:r 1 angifves som det fullständigaste, är detta icke fullt riktigt. Det är fullständigare än något annat af de bevarade mskrpten så till vida, som det går längre fram mot slutet i romanen än något af de andra. Men i jämförelse med "det näst fullständiga" eller n:r 3 visar det sig, att dels S:t Jörans legenden är öfverhoppad, dels åtskilliga öfverstrykningar och förkortningar företagits. Särskildt har Livijn strukit åtskilliga ställen, som förefallit honom allt för direkt satiriska. Så t. ex. finnes i n:r 3 ett utfall mot friherre Pladdersvärd eller Ordsvärd, hvarmed afses Anckarsvärd. Detta ställe förekommer icke i n:r 1. Likaledes är en satirisk betraktelse af *Rikskrukan* (Karl XIII) i n:r 3, om hvilken Livijn i margen med blyerts antecknat, att den aldrig går an, öfverkorsad i n:r 1. Och slutligen är öfverhufvud framställningen i n:r 1 kortare och mindre utförd. Särskildt gäller detta om förra delen.

Pikturen i detta mskrpt är ytterst finstilt — så finstilt, att det på sina ställen knappast kan läsas utan med förstoringsglas. Det mskrpt, som till omfång står det närmast nämligen n:r 3, hvilket dock ej hinner så långt fram i romanen som n:r 1, omfattar icke mindre än 61 folioark, då däremot det föreliggande endast utgöres af 16 ark af samma format.

2) *Manuskript i 4:o på blått handgjordt papper*, hvars ark äro signerade 31—39. Detta manuskript utgöres af ett fragment, som börjar med ett samtal om Catharinas förmögenhet mellan hofrättsauscultanten och klädmäklaren; det fortsättes med Hasselbacksfesten

och slutar med den nattliga besvärjelsescenen i Kungsträdgården. Detta mskrpt är enligt en blyertsanteckning: *Slutet af manuskriptet som begagnats till tryckning.*

3) *Manuskript i folio, signeradt med blyerts: "Riddar S:t Jöran, 61 ark, den näst fullständiga afskriften"*. Denna afskrift slutar med grosshandlarfruns och hofrättsauscultantens förhandlingar angående den biljett, som den förra tillskrifvit honom. Någon datering finnes icke. En sådan skulle man kunna tro sig finna i tredje arket, som utgöres af en Livijns besvärsskrift i den Setonska rätttegången, troligen skriven 1833, enär det utslag, mot hvilket Livijn besvärar sig, fällts vid Upplands lagmansrätt den 21 oktober 1833. Men detta ark bevisar intet angående manuskriptets ålder. Det har troligen endast genom sin likhet i format, piktur o. s. v. af oaktsamhet inbundits med manuskriptet till romanen.

Denna afskrift gifver så långt den sträcker sig jämte mskrpt n:r 2 den bästa föreställningen om romanen. I stilistiskt afseende står den på ungefär samma ståndpunkt som n:r 1, fast högre; af öfverstrykningar, dock ej så talrika som i n:r 1, ser man, att Livijn velat ytterligare förbättra den. Dessutom har Livijn här flerstädes uttryckt sig friare och ej som i n:r 1 lagt band på sin satiriska ådra.

På första spalten finnes ett utkast till ett förord.

4) *Manuskript i folio, signeradt med bläck: Riddar S:t Jöran, 16 ark.*

Denna signatur är dock ej fullt riktig, då arkens antal är 18, eftersom inom denna titulatur förvaras dels 2 ark början, hvilka i det följande signeras 4 a. Dessa två ark härstamma från året 1825 såsom framgår däraf, att i en not hänvisas till Post- och Inrikes-tidningar för detta år, dels ytterligare 16 ark — i det följande signerade 4 b — från romanens början till scenen, då klädmäklarens peruk af "Den upplyste" lossas från hofrättsauscultantens hufvud. Detta senare mskrpt är säkerligen ett af de tidigaste utkasterna — tidigare än något af de redan nämnda. Romanens undertitel är här *en saga*, hvilken sedan öfverstrukits och förändrats till de senare manuskriptenas *quodlibet*. Perukscenen är i detta mskrpt helt olika skildrad mot i n:r 1 och 3.

5) *Manuskript i folio signeradt: Riddar S:t Jöran*, utgöres af 4 ark från början till hofrättsauscultantens möte med kamraterna i Trångsund, hvilka berätta honom om det stora spökeriet i Stor-kyrkan.

6) *Manuskript signeradt: Fragment af S:t Jöran*, utgöras af lösa ark och lappar från olika stadier af romanens utarbetning.

7) *Manuskript signeradt: Första utkastet till Riddar S:t Jöran*, innehåller Livijns plan till romanens första del.

8) *Manuskript signeradt: Utkast till andra delen af Riddar S:t Jöran*, innehåller Livijns plan till romanens andra del samt åtskilliga Noter af högt värde för att förklara romanen.

Såsom redan nämnt är intet af dessa mskrpt fullständigt afslutadt. Det som går längst fram är n:r 1, i hvilket endast några af slutscenerna saknas. Innehållet af dessa kan rekonstrueras med Utkastet till andra delen (n:r 8), hvarigenom vi lära känna händelsernas slutkedja och således erhålla fullt perspektiv öfver romanen.

Det är ingalunda någon lätt uppgift att klassificera dessa mskrpt och bestämma deras ålder och värde. Det är så mycket mindre fallet, som de synbarligen ligga hvarandra nära i tiden. Några yttre indicier eller omnämnanden finnas icke; man är uteslutande hänvisad för frågans lösning till manuskriptens egen natur.

Hvad då först *Fragmenten* (n:r 6) angå, bära de tydliga tecken af att vara lösa papper från olika stadier af romanens utarbetande, hvilka troligen af Arwidsson sammanfattats under en gemensam titel, och hvilka det icke är nödvändigt, åtminstone i detta sammanhang, att sortera.

Rätt naturligt förefaller det, att Livijn tidigast uppgjort planen till första delen (n:r 7), fast det icke är omöjligt, att redan tidigare reflexioner och utkast existerat. I hvarje fall är det säkert, att denna plan är bland de äldsta mskrpten. Hofrättsauscultanten heter nämligen här *Lilleday* och referendarien och klädmäklaren (hvilka äro bröder) kallas för *Murmelin*. Sådana äro nämligen de äldsta namnen på dessa personer. I senare mskrpter utbytes *Lilleday* mot *Pehr Georg Humblom*; bröderna kallas i n:r 3 för *den blåe* (referendarien) och *svarte Blommelin* (klädmäklaren), men benämnas vanli-

gen endast med sina titlar. Likaledes är *Heljesson* det ursprungliga namnet på *Thorleifsson*, men som han icke ofta uppträder, är detta af mindre betydelse. Den bästa vägledningen har man af Lilledays namn, så mycket mera som åtskilliga af manuskripten endast omfatta början och hans namn finnes nämndt på romanens första sida. Namnet Lilleday förekommer i följande mskrpt:

1) Utkast till första delen.

2) N:r 1 i början; men redan i morgonscenen mellan Lilleday och Thorleifsson utbytes detta namn mot Humblom. Då detta är den sista scen, som skrivits 1824 (på nästa sida står dateringen från 1825) kan man häraf sluta, att alla manuskript, i hvilka Humbloms namn förekommer, icke äro skrifna före 1825.

3) N:r 4 b. Namnet Lilleday är öfverstruket och ersatt med Humblom. Från och med första besöket hos referendarien utbytes namnet mot Humblom; senare förekommer åter Lilleday. Livijn har således ännu icke blifvit förtrogen med ombytet, hvaraf man kan sluta, att detta mskrpt är det, i hvilket namnförändringen ägt rum, med andra ord det äldsta af de bevarade. Däremot skrifver Livijn i n:r 2, 3, 4 a, 5, 8 samt i de flesta fragmenten *Humblom*.

Den sannolikaste ordningen mellan manuskriptena blifver därför på grund af hvad ofvan yttrats följande:

- 1) Plan till första delen.
- 2) Mskrpt n:r 4 b., äldsta bevarade utkast.
- 3) Mskrpt n:r 1 (åtminstone början).
- 4) Mskrpt n:r 4 a (1825).
- 5) Planen till andra delen.
- 6) Mskrpt n:r 5.
- 7) Mskrpt n:r 3.
- 8) Mskrpt n:r 2.

För att lära känna romanen måste man studera planen till första och andra delen, mskrpt n:r 2, så långt detta sträcker sig, n:r 3 och där detta slutar n:r 1. De öfriga mskrpt hafva endast sekundär betydelse för att i vissa punkter belysa romanens uppkomsthistoria och liknande.

Beträffande mskrpt n:r 1 bör tilläggas, att slutet troligen är

betydligt yngre än början; därför talar redan stilen, som i slutarken i storlek närmar sig pikturen i n:r 3.

Troligen har Livijn samtidigt arbetat på flera mskrpt. Han har haft en kladd, som han därefter renskrifvit, och liksom en försiktig författare under tryckningen af ett arbete ej gärna bortkastar något korrekturafdrag, förrän boken är färdig och lämnat pressen, så har Livijn gömt alla sina olika utkast och buntat hop dem. Däraf mängden af manuskript, fast åtskilliga äldre säkerligen förstörts.

Osökt framställer sig därefter frågan, vid hvilken tid som Livijn var sysselsatt med utarbetandet af denna roman. Som ofvan nämnts skulle Livijn 1830 hafva tryckt en del af romanen enligt Wieselgrens uppgift, hvilket förefaller rätt sannolikt, fast intet bevis lämnas för den. Något annat omnämmande om den är icke mig bekant. År 1830 måste således sättas som gränsen uppåt.

Af mskrpt n:r 1 framgår det, att han påbörjade detta mskrpt den 24 augusti 1824. Men då det ofvan visats, att fragmenterna, mskrpt n:r 4 samt planen, äro äldre, måste således det första utarbetandet sättas tidigare. Å andra sidan förekomma i romanen åtskilliga allusioner på 1823 års riksdag. Tidigast i slutet af 1823 eller början af 1824 kan således Livijn hafva påbörjat sin roman.

Praktiskt taget torde emellertid Livijns egen datering hafva den största hemulen för sig. Den stämmer nämligen med ett par andra kända fakta. Det är först och främst icke troligt, att han med någon större kraft kunnat arbeta på Riddar S:t Jöran, förrän Spader Dame var avslutad. Detta var fallet enligt ett bref från Dahlgren till Thomander den 28 juli 1824. Och en månad senare (den 27 aug.) berättar Dahlgren för vännen, att "Livijn har påbörjat en ny roman med allehanda trolleri uti, som han sjelf påstår . . . Pjesen kallas S:t Göran, men af det lilla jag hört, tyckte jag mig finna, att auktern i sin roman tänkt på Hoffmann, eller att denne gifvit honom anledning att vilja trolla och spöka. Dylika romaner äro ej i min smak, ty antingen måste trolleriet läggas helt och hållet inom människan (en galenskap), eller ock i de tider, det underbara spelade hufvudrollen, eller ock tillyxas komiskt". Dahl-

gren citerar några rader af första scenen, hvilka Livijn således meddelat honom.

En ny anteckning i mskrpt n:r 1 visar, att han ännu den $27/3$ 1825 icke hunnit synnerligen långt i romanen; litet längre fram strax före Hasselbackscenen påträffa vi, såsom redan nämnts, en allusion på en artikel i Journalen för juli 1825, hvilket således visar, att detta parti ej kunnat vara redigeradt tidigare än detta datum.

Den 6 november 1826 uppvaktar Livijn Rääf med ett bref, i hvilket han omtalar romanen på ett sådant sätt, som om den icke ännu vore synnerligen framskriden. Då detta bref äfven i andra afseenden är synnerligen upplysande för romanens tillkomsthistoria, anföres det här:

»Vid samma tid, som jag erhöll ditt bref, ernade jag äfven skriva dig till, uti ett ovanligare ämne, nemligen om ingenting mindre än sjelfva Svartkonstboken. Jag har nemligen för att så mycket görligt är, flytta mig ur den tråkiga verkligheten, med sin krassa egoism, tagit mig före att skriva en roman, som snart sagt ligger hel och hållen inom fantasiens område. I denna har jag låtit både den hvita och svarta magien sammanverka på en lågtänkt, öfvermodig, sniken, krypande och okunnig varelse, korteligen ett kongl. svenskt embetsmannämnne för att hos honom väcka en anklang af fantasie och sinne om icke för något högre, åtminstone för något bättre. Men förgäfves. Dock detta hör ej hit. Men såsom grund för den svarta magien, ligger här i landet Svartkonstboken, om hvilken jag icke vet mera än hvad jag minnes ur min barndom, då jag hörde dess besynnerliga verkningar beskrivas. Troligtvis har den samma ursprung eller är en copia at Faust Höllenzwang, af hvilken Horst i sitt Zauberbibliothek tryckt något, men icke allt, emedan han såsom en vis man, den der till upplysningens främjande utgifver trollsaker, hvarom han dock tyckes äga ringa kännedom, befarat, att tyska bönderna skulle, under då varande dyra tid, taga sig före att missbruka hans bok till skattgräfvande. Också var skadan icke stor; ty hela detta så farliga arbete, synes icke vara annat än en illa redigerad och på egennyttighet riktad compilation af Corn. Agrippa *De Occulta philosophia*, *Arbatel* och den i medeltiden så illa utropade *Ars notoria*; men framförallt ur Petri de Abani *Heptameron*. Troligtvis har äfven *Clavicula Salomonis* blifvit begagnad, men denna har jag ej lyckats öfverkomma.

Den danska svartkonstboken eller som den lär kallas både der och i England *Cyprianus*, tyckes åtminstone att sluta efter den underrättelse Professor Kall lämnar därom i Danska Wettenskaps-Sällskapets Skrifter, vara densamma.

Emellertid ville jag gerna hafva någon kort underrättelse om detta arbete och de derom hysta tänkesätt i Sverige, och denna lär ingen vara bättre än du i stånd att lemna mig, som så mycket forskat uti en ort, der ännu icke platt upplysning utplånat alla spår af en äldre tids fantasispel.¹

Därmed sluta våra upplysningar angående Livijns arbete med romanen. Att döma efter dessa bör således Livijn hafva utarbetat den mellan åren 1824—1830.

Innan vi gå vidare, torde det vara skäl att meddela en öfversikt af romanens händelser, detta så mycket mera som romanen icke är tryckt, och det åtminstone för närvarande icke torde finnas stora utsikter för att så kommer att ske. Såsom en lämplig inledning till denna redogörelse meddelas först Livijns plan till första och andra delen (mskrpt. 7 och 8). Denna innehåller åtskilligt, som ej omnämnes i romanen och som åtminstone i vissa punkter ställer dess händelser i ett klarare ljus:

Första utkastet till Riddar S:t Jöran.

Tvänne bröder, Referendarien Murmelin och Klädmäklaren Murmelin, boende den förre vid Kimstugugatan, den sednare i hörnet af Solgränd och Prestgatan, fortfara ännu i den ovänskap, som begynte i de yngre åren. Bägge fallne för mysticism och deruti initierade af deras fader, en stark Pythagorée och öfvertygad om själavandringen, hafva de valt olika vägar för

¹ Rääf svarade den 11 mars 1827: »Om svartkonstboken vet jag ej mera än du troligen hört: att den innehöll besynnerliga figurer och besvärjelseformler, genom hvilkas begagnande man tvang andeverlden under sin lydnad. Äfven den som icke egde kunskapen eller var med Satan contraherad kunde ock, af tillfällig händelse, påhitta utur densamma och upprepa en framkallande formel; men utan kännedom om sättet att blifva vid behof sina tjenare kvitt, pliktade han vanligen med lifvet för sitt dristiga försök.

Aldrig har jag under mina forskningar funnit ett enda spor af en sådan samlings äldre eller yngre tillvarelse, men ofta sednare anteckningar af diverse sympathetiska och Sataniska *konster* för hvarjehanda syften, dock alldeles utan andarnes personliga tjenstgöring.

Behöfver du af dylika recepter: att vinna kärlek, lycka i jakt och fiske, förgöra andras framgång i dessa företag, att bota en sådan förtrollning, att vinna på spel, återskaffa tjuvgods, att bortläsa hvarjehanda sjukdomar etc. etc. med dylikt kan jag tjena dig i mängd.

De auctorer du uppräknar, äro mig, Gud nås! obekanta; hvar får man sådant i dessa öknar?»

att nå samma mål. Referendarien har tidigt slagit sig på den hvita Magien, Brodren deremot af hat och begär att öfverträffa den andra, på den Svarta. Bägge, öfvertygade om Metempsychosin, hafva de sökt utleta sina förra förhållanden och utgrunda den gåta, som upplöser bådas vandringar. Den förre tror sig vara Centurionen Protoleus, som omvändes till Christna läran genom den helige Georgs miracler, och att Brodrens själ deremot fordom vistats i trollkarlen Athanasius; Klädmäklaren åter anser sig vara Glycerius men brodren åter Athanasius. Denna ömsesidiga mening förmår dem att alltid misstro hvarandra och spionera på hvarandra, men som klädmäklaren ofta måste vika för Brodrens magiska försök, anlitar han en gammal spåkäring, hvars dotter, vackra Catrin kallad, tjenar på Malmens källare. Deras enda syster, gift med en redan affiden grosshandlare, dör och efterlämnar en ganska rik dotter. Bägge tvista de om förmyndarskapet, som slutligen delas mellan dem bägge, och sinsemellan öfverenskomma de, att systerdottern skall vistas hos Referendarien från Julen till Midsommarn, men den öfriga tiden hos klädmäklaren. Emellertid inbilla sig bägge, att systerdotterns själ förut vistats i kejsarinnan Alexandra och stält förkunnar Referendarien att, om han kan återfinna den helige Georg, som ännu vistas på jorden, samt förena honom med kejsarinnan Alexandra, som af kärlek till honom öfvergått till Christna läran samt derpå dött, så vore hans vandring lyktad, hvaremot Brodrens skulle fortfara till världens slut. Klädmäklaren åter missunnar sin Bror denna triumph samt beslutar att förekomma honom. Referendarien, gjord uppmärksam på Auscultanten Lilleday genom en gammal Protonotaries goda vittnesbörd om dess stadga och beskedlighet, underrättar sig om honom, och tror sig i honom igenfinna St. Georg. Han beslutar således att besörja dess förening med kejsarinnan Alexandra, men denna vistas under sommaren hos klädmäklaren, som vanligen har henne instängd eller under tillsyn af gamla Jungfru Ursula.

För att bereda tillfälle för Alexandra att se Lilleday vidtager Referendarien åtskilliga anstalter, men derigenom väckes klädmäklarens uppmärksamhet, och då han efterforskar anledningen, erfar han Referendariens uppsåt, hvilket han beslutar att tillintetgöra. Härom rådgör han med Ursula, som af sin dotter erfarit, att Lilleday vanligtvis åter på Malmens källare; Ursula åter frågar sin dotter, som själf tycker om Lilleday. I anledning häraf framställer Ursula för klädmäklaren nödvändigheten att hindra giftermålet med Alexandra, men däremot befordra ett annat med en Jungfru på Malmens källare, emedan efter gummans mening så är stadgat af ödet, att Lilleday nödvändigt måste gifta sig med endera af dem. Genom magiska anstalter kommer klädmäklaren till samma resultat, och vackra Catharina indrages äfven i planen. En följd däraf är, att Alexandra ännu strängare förvaras, och att operationer börjas för att så tidigt intaga Lilledays hjerta,

att då Julen inträffar och Alexandra afflyttar till Referendarien är Lilleday ej mera fri.

Men som klädmäklaren så ofta sett sig öfvervunnen af sin Bror, efterforskar han orsaken dertill och tror sig igenfinna den deri, att Referendarien efter fadern ärft en krycka, som jemlikt tradition fordom tillhört Paracelsus. Denna krycka, som Referendarien vanligen nyttjar, har han i aftonbönen en Lördag glömt i Storkyrkan. Ursula som också besökt bönen har märkt sådant, men ej kunnat åtkomma kryckan, såsom redan af kyrkodrängen tillvaratagen och inläst i Sakristigan. Klädmäklaren och Ursula besluta således att bemäktiga sig den, och om natten öppna de dörren och uttaga kryckan, men i det de äro färdige att gå ut, möta de Referendarien som, hemkommande från ett kalas, saknat sin krycka och begifvit sig till kyrkan för att öppna den och uttaga kryckan, men till sin förvåning funnit den före sin ankomst uppläst. För att ej rödjas draga de sig undan, men Referendarien, förmärkande spår af svart Magie, förföljer dem, till dess att de gömma sig, Ursula bakom Jungfrun och klädmäklaren under Draken. Utan att närmare efterse, med hvilka han har att göra, kastar Referendarien sig på St. Görans häst, en strid uppstår som afbrytes af kyrkodrängen, hvilken tittar in genom dörren. Klädmäklaren och Ursula taga nu till flykten, och Referendarien begifver sig ock bort, sedan han fruktlöst efterforskat sin käpp.

Underrättad genom Catharina derom, att Lilleday ernar följande dagen besöka Storkyrkan begifver klädmäklaren sig dit, sedan han ställt i ordning, hvad han för sin plan aktade nödigt. Af en händelse blifver Lilleday stående vid samma bänk, där klädmäklaren sitter, samt inställer der sin krycka. Denna sätter han sig i besittning af, utan att Lilleday sådant märker. Sedan han sålunda genom ägande af en Lilledays tillhörighet gjort hans anda sig tillhörig, afviker han från sin första plan och börjar redan sina magiska tillställningar; han sammansmälter den vackra Catharinas bild med Princessans på St. Georgs svärd, och låter henne få kryckan. Men förtrollningen verkar ej med full kraft i afseende dertill, att gudstjensten ännu fortfar samt flere rätte christne finnas på stället. Deraf det vidriga i Lilledays känslor, deraf ock knuffningen med Jungfru Ursula, som härigenom ännu mera uppretas. Långt ifrån att hafva vunnit sitt spel har det blifvit försämrat, hvarom händelsen på källaren vittnar. Underrättad af Catharina om Lilledays förfarande, skyndar klädmäklaren sig efter honom och finner honom på Djurgården sittande under en ek. Genast börjar klädmäklaren en besvärjning, som slutar med den vackra Catharinas bild, men som han haft med sig, i fall af behof, både brodrens krycka och Lilledays käpp, glömmer han kryckan. Denna upptager Lilleday för att släcka elden med, men i hans hand lida de Andar, som sammanverka till förtrollningen och det är deras klagan Lilleday hör som musik. Just som förtrollningen hunnit

sin höjd, ankommer en grosshandlare, då allt upphör, men då Gubben skall skynda sig att hämta Lilledays käpp glömmar han Brodrens krycka, som upptages af Lilleday.

Emellertid har Referendarien lyst efter kryckan i Allahanda, och för sin vän omtalar Lilleday, det han samma afton ernar bära den tillbaka. Detta berättas af Catharina och Ursula sättes på utpost för att få kryckan af Lilleday. Förslaget misslyckas, och Lilleday uppsöker Referendarien, som han finner sysselsatt med att förfärdiga Rökgubbar. Med förvåning märker Referendarien, att den som återställt honom kryckan är den efterlängtrade St. Georg, och just som han är i begrepp att yppa sina tankar för honom uppstår dem emellan split angående käppen, hvarunder Lilleday förargad begifver sig bort. Men följande dagen inkommer åter klädmäklarens annonce i Tidningen. Denna omständighet förbryllar ännu mera Lilleday, som likväl begifver sig till anvist ställe, träffar klädmäklaren och lockad af hans fagra tal samt Toddyn, med honom sluter en närmare bekantskap. Då Lilleday för klädmäklaren yppar sina förhållanden i kyrkan o. s. v. hämtar denne däraf anledning att varna honom för Brodren, och föreskrifver en Amulette, hvarigenom Lilleday skulle skyddas från Referendariens åverkan. Den påföljande Thorsdagsnatten utsättes till förskaffande af Amulletten och man begifver sig till den ändan upp på St. Gertruds Kyrkogård, men som Referendarien nu mera med uppmärksamhet följande Lilleday, härom haft någon spaning, börjar han från sitt hus besvärjning som till intet gör den andres. Härom uppstår en besynnerlig strid. Klädmäklaren dukar under, Amulletten fås ej, och Lilleday är nära att anse Klädmäklaren som en bedragare.¹

Följande dagen träffar Lilleday den vackra Catrina; han bemöter henne med ett vist förakt, hvaröfver Catharina blifver ganska uppbragt och berättar sådant för sin mor, som lofvar att bistå henne. Ursula använder då all sin förmåga hos Klädmäklaren och de besluta att gemensamt verka till samma mål. Till den ändan öfvertalar Murmelin Lilleday att låta portratera sig, men Alexandra öfverkommer portraitet och gömmer det. Härigenom rubbas deras plan; Catharina flyttas från Malmens källare och hem. Gubben föreslår ett giftermål och erbjuder ett stort gods i Böhmen till hemgift. Till den ändan begifva bägge sig till Commisions-Commisarien Rökman.

¹ Livijn har företagit ett par afvikelser från planen. Besvärjelsescenen försiggår i romanen i Kungsträdgården och har där en annan karaktär, i det att den icke rör sig om en amulett, utan om att väcka kärlek mellan Catarina och Lilleday. Likaledes försiggå händelserna i romanen på något annat sätt än här relateras i slutstycket.

Utkast till andra delen af Riddar St. Jöran.

I stället för att begifva sig antingen till Referendarien eller klädmäklaren, vill Humblom gå åt Stallmästaregården,¹ men hindras af Referendarien som hemför honom till sin boning.

Der träffar han den sköna Alexandra, för hvilken han presenteras. Referendarien berättar först Riddar St. Jörans historia, och öfvergår derefter till läran om själavandringen, hvilken han på ett poetiskt sätt utvecklar; och kommer sluteligen på sin upptäckt att utröna hvar och i hvilka kroppar hvarje människas själ tillförene vistats, derigenom att man vid åsynen af vissa händelser och orter uti en Magisk spegel, blifver i tillfälle att känna igen sig. Medan Referendarien är borta för att hämta denna spegel, känner Auscult. sig betagen af ångest och fruktan och söker att aflägsna sig, men råkar oförmodat in i köket, der han blifver vittne till ett samtal mellan tvänne kaffepannor och ett ölstop rörande det hat, hvarmed Referendarien förföljer alla liberalare naturer, det tvång hvori han håller dem, och den nyligen af en väderhane gjorda upptäckten att Referendarien tillhörde Congregationen.

Än mera förskräckt häröfver, och misstänkande att dessa husgerådsperседlar, varit såsom de själfva låtit förstå, och han förmenar sig kunna sluta af Referendariens förra yttrande, människor, skyndar Humblom sig ned på gatan, och möter i hörnet af Baggensgatan, den vackra Cathrine med hvilken han inlåter sig i ett ömt samtal om den milda framtiden eller lycksalighetens ö! Beskrifning därom.

Denna afbrytes af ett starkt ljus på gatan. (En polisbetjents hot emot dem, som våga att eclclairera bättre än han och notarierna.) Ljuset utgår från Referendariens krycka. Vid åsynen deraf flyr den vackra Cathrine, men Humblom qvarhålls af kryckan, hvilken visar sig i förfärande skepnader. Referendarien tillsäger honom att återvända, och då han nekar dertill, vill Referendarien föra honom med tjenliga medel tillbaka; han ser den uppstoppade Biörnen (NB andra personer), Rockorna, krokodilen o. s. v.

Emellertid känner Humblom sig betagen af en förskräckelig ångest. Han begifver sig ut. En slags orolig anda drifver honom tillbaka; han vill uppsöka Referendarien; men träffas i stället af Klädmäklaren, som inviterar honom att följa med sig. Detta vägrar han, då åkareåldermannen Röökman framkommer med ett Ekipage, hvori den vackra Cathrina sig befinner. Han öfvertalar Blommelin och Humblom att vara sig följaktig till Djurgården. Sällskapet ökas af Röökman och Renhållnings Entrepeneuren Rööklund. Man superar på Hasselbacken.

¹ Enligt en not hade Livijn här tänkt att framställa Stallmästaregårdens nöjen för en ungarl. »Spas med Wetterstedts Stockholm». Denna tanke har dock aldrig utförts.

Något smorda och glada föreslår Klädmäklaren Humblom, att jemte det öfriga sällskapet (utom Catharina) vara honom följaktig upp på Berget vid Burgmans villa. Detta sker och der framdrager Klädmäklaren Svartkonstboken. En besvärjelse. Uti ett blått skimmer ser Humblom bland flera andra figurer, Referendarien, som säljer rökgubbar åt hundturken, Ambassade från Konungen i Abyssinien.¹

I hast uppskjuter en raquett inuti staden strax bredvid tyska kyrkan. På skenet färdas en i morgonrådnadens färgor klädd varelse. Denne vinkar Humblom. Klädmäklaren vägrar. Mäktigare sken och magiska anstalter från staden. Mäktigare besvärjelser från Klädmäklaren. En tafla a la Callot. Ändtligen måste Humblom begifva sig utaf åtföljd af Blommelin — denne börjar en ny strid i från Tyska Kyrkogården, brodern från fenstret — Röökman, Rööklund och Röökström uppoffras och spricka. Humblom måste upp till Referendarien. Der finner han Alexandra klädd i kejslerlig skrud, och flera Astralandar frambära St. Jörans vapen, men i stället för att ikläda sig dem, tillintetgör han alltsammans genom sin obegripliga platthet och oskicklighet.

Referendarien talar öfver ljuset i de andeliga tingen, men deraf somnar auscultanten, som i drömmen emottager lyckönskningar af kaffepannorna m. m., deröfver att han blifvit det blå bandet qvitt och således får drömma förnuftigt. Margaretha nedför honom; i trapporna hörer han krokodilen, Rökorna m. m. försäkra honom om sin vänskap.

Han försöker att slippa in i sitt kvarter, men då han ej kan det, vill han gå åt Kungsträdgården, för att der hvila sig på en bänk. Der ser han åter Ursula sysselsatt med en trollredning. Hon upptänder en eld. Hennes dans och sång framför Rikskrukan. Tvänne andra gummor komma ridande, en från Skinnarviksbergen och en från Sabathsberg. På elden uppsättes en pankakspanna. En figur lägges deri. Humblom sjelf. Incantation. Han hör sitt namn nämnas, hans stigande ångest. Pankakan gifves åt den vackra Cathrine, som sitter halfsofvande på en bänk. I samma mån som pankakan förtäres minskas Humbloms oro. I det samma kommer en Gardes Lieutenant springande i bara skjortan. Han och Catharina omfamna hvarandra. Ursula vill hindra det — äfven Humblom som framrusar. Den ena Gumman, som ej känner förhållandet, vill hindra sådant. Strid dem emellan. Ursula afsänder en Lifgardist af Tenn som Curir, för att uppsöka Klädmäklaren. Courierens vilda ritt på gatan. Klädmäklarens ankomst. Han lyfter af sig Cagliostros peruk, sätter den på sergeanten. Denne vaknar, påkallar brandvakten — polisen infinner sig. Gumman arg på Humblom vill lämna honom åt polisen — Han åter Gumman. Strid dem emellan. Den besynnerliga

¹ Denna scen har vid utförandet förändrats.

ställningen i Gummans ögon. Klädmäklaren upplyser allt. Affärdar polisen med en gåfva och föreslår Humblom att skaffa sig en amulett emot all förtrollning.

De begifva sig till Lindwurm, som sedan det lyckats honom att aflyfta Cagliostros peruk, blifvit stält öfver sin makt, äfven utom sinnevärlden, och nu fattat det beslut att ännu kraftigare verka på upplysningen, utan och genom amuletter, hvarmed han nu, sedan prenumerationen aftagit, idkar handel i Tjäders snusbod, samt i Walströms, der de iblandas i Amirals snus etc. med amuletter, sammansatta af idel upplysning. Men vid ankomsten få de veta, att Lindwurm är borta. De uppsöka honom på Beursen, der han är sysselsatt med tillverkningen af en magisk tankställare, för att lägga tankar under hans Excellences ord. Besvärjelser mot fantasien. Lindwurm koppar Humblom för att aftaga honom Phantastiskt blod. Formerna af detta blod i kärilet. En särskild amulette stöpes och emellertid rökes åtskillige upplysare och publicister in effigie för att kunna hålla sig öfver Julen och till sommaren.

Sedermåra bege Humblom och Klädmäkl. sig bort. Humbloms känslor, då han befinner sig fri från all Phantasie. Hans förhoppningar för framtiden. Klädmäklaren yppar på vägen sin åstundan, att han ville åtaga sig Grosshandlaren sak, som ernar att göra Concurs. Frukost hos Assionanten. Herrns och Fruns farhågor. Klädmäklaren ger Grosshandlaren en ring att bära på fingret, då han begår eden och lofvar att besvärja Domarne, samt uppräknar tillika, hvilka medel han ernar begagna för Rådhus Rätten, Hof-Rätten och Högsta Domstolen.

Emellertid går Humbl. för att hemta Catharina, som lämnat tjensten och nu följt sin mor på Stads-Auktionen.

På vägen ingår han i Storkyrkan. Der han ser Princessan. Referendarien och Thorleifsson inkomma ock. Humblom gömmer sig och lyss. Referendariens samtal med Thorleifsson; försök göras med kryckan och Riddar St. Göran. Sluteligen framrusar Humblom, betagen af en liflig harm mot allt Phantasteri, och rycker kryckan ur Referendariens hand, samt springer dermed undan, innan Thorleifsson hinner att sansa sig från sin henförelse.

Humblom ser och hör Catharina göra de första inropen på Stads Auktionen. Hennes älskvärda blygsamhet dervid. Han emottager henne af Ursulas hand och förer henne till Grosshandlerskan, som nu skall hålla pension.

Humblom som bevakat 50,000 Rd. prioriterade fordringar i Grosshandlaren Concurs, träffar i Rådhusförstugan Thorleifsson, som inställt sig såsom ombud för Referendarien, för att vårda Alexandras till en del ännu i Grosshandlaren rörelse inestående fädernearf. En häftig strid uppstår dem emellan. Humbloms beskrifning på en riktig advocat. Thorleifsson fattar i Humblom och ruskar honom. En billet faller ifrån honom, som Thorleifsson hastigt upptager.

Emellertid får han ett bud från Referendarien. Svarar näsvist. Beger sig upp till Catharina, finner henne kall, hans ängslan deröfver.

Klädmäklaren tröstar honom och man beslutar att föra Catharina till Barnsängshuset Pro Patria för att skjötas om i och för Lieutnantens kärlek; men då detta ej är tillräckligt för att väcka hennes fordna känsla för Humblom, bortföres hon till en Öfverste för att magnetiseras. Härvid upptäcker hon de besynnerliga känslor, som blifvit henne meddelade genom pannkakan.

Öfversten återställer Catharina åt Klädmäklaren med försäkran, att han icke kan mera skjöta om henne. Blommelin beslutar att försöka kryckans värde, och äfven det lyckas. Gardes Lieutnanten, som blifvit nämnd till fendr., marscherar synbarligen ur Catharinas själ i skapnad af en mjölkvit mops.

Uppmuntrad af försöket påminner Klädmäklaren bland många andra saker sig sitt till Lindwurm gifna löfte att göra honom i syue. Han anställer en stor apparat derföre. Försöket misslyckas. De andar som lyda under Salomos skägg drifva gäck med sällskapet. Klädmäklaren har ingen annan utväg än att lösa dem ifrån sig med svartkonstboken. Men denna förmår ej att uträtta något, tvärtom ankonma alltflera astralandar. Villervallan blir förfärlig. Ingen annan utväg finnes än att eftersända Referendarien; men alla till och med Lindwurm, som deröfver är högst uppbragt, känna sig angripna af Phantasteri — endast Humblom är fri, han går ehuru emot sin vilja till Referendarien, som han finner sysselsatt med att göra guld.

I början är Humblom ganska snäf och till och med ovettig mot Referendarien. Men sedan denna visat honom guldklimpen och till och med låtit honom själf proba den, blir han mycket höflig, inleder sjelf samtalet på Riddar Sanct Jöran, gör allt för att possera för honom. Gubben svarar, att han redan funnit St. Jöran, men har aning om, att han är någon hans samtidge. Under samtalet derom har Referendarien framtagit en Alchemistisk massa, men det röda Lejonet & — Se Alchem. Nomenclaturen — upprusar och anfaller Humblom. Gubben försöker att tämja det, men förgäfves. Gubben slår sönder tre Retorter och tar fram tre Jungfrur — men förgäfves. Humblom läser aftonbönen och bordsläxan. Men Lejonet rasar allt vildare. Humblom bekänner sina synder och deribland, att han samma dag råkat att besvärja några sedlar emot contrarevers. Nu ser gubben ingen annan utväg än att inkalla Thorleifsson, som skall hämta kryckan. Denne går, och emellertid håller gubben en läxa om platthetens oanvändbarhet äfven i det borgerliga lifvet.

Thorleifsson, som ryckt kryckan från Klädmäklaren, inkommer; och i det samma slås fönsterna in af andarna, som insläpa Klädmäklaren, Lindwurm och Grosshandlaren. Referendarien hemmar besvärjelsen men är icke stånd till att få lif i Lindwurmen. Han tror således att det aldrig varit lif i honom

Han aflemnas derföre åt Rockorna att ärliga begrafvas. Beskrifning på likprocessionen och den från Kyrkotornet nedflugne Vederhanens utfärdspredikan.

Referendariens tal för Klädmäklaren och Grosshandlaren om den dåliga concursen, de neka. Referend. påkallar andarna för att låta dem undergå eld och vattenprofven. De bekänna, men Grosshandlaren uppgifver, att han icke har sedlarna, utan att hans hustru har dem.

Margaretha sändes med billetter ifrån herrarna. Frun, Catharina, Ursula inkomma. Frun nekar. Hon undergår eld och vattenprofven. (Trollflöjten) Sluteligen inkommer Thorleifsson, som framtager hennes biljet till Humblom — hon hotas med spinnhuset. Sedlarna framtagas och aflemnas till Thorleifsson, för att andra dagen tillställas gode männen. Referend. ger heme i ersättning allt guldet i spiseln. Hon vaskar det.

Referend. bjuder dem, att vara honom följaktige att öfvervara Thorleifssons bröllop med Alexandra, som skall ske i aftonbönen. De begifva sig dit.

Vid ankomsten se de Thorleifsson stiga af St. Jörans häst och taga Alexandra vid handen. Margretha lemnar ock sin plats. Kyrkan är full af de från Ehrenstrahls taffa samt Epithafierna nedstigna bilderna. Endast den korsfäste Christus är orörlig, men skiner så mycket klarare. Djefarnas functioner, än som prester etc. Humblom blir förvirrad. Referendarien framkommer med spegeln, hvori ordensbiskoppen ställer sig i attituder, då han ernar att coquettera med lagen eller boudera med evangelierna, studerar — han ser en ox. Referendarien finner att han är Gereons ox — han nämnes till Rikshärold och vaknar då han ropar.¹

Denna plan har Livijn ganska noga följt med undantag för några smärre afvikelser. Men naturligtvis äro icke händelserna i romanen berättade i samma ordning som i planen. Läsaren skulle då för tidigt införts i romanens hemligheter och den nödvändiga spänningen gått förlorad.

Här följer nu en redogörelse för romanens innehåll, och är det då nödvändigt att något utförligare dröja vid början för att få en föreställning om romanen. Dess senare parti låter däremot kortare relatera sig, då dels scenerna äro af väsentligen samma art, om ock varierade, dels detta parti är mindre intressant.

Romanen börjar på följande sätt:

---

¹ Han vaknar just som han efter förmälningen utropar Thorleifsson till kejsare (Livijns anm.).

»Amen! Sade herr Ordens Biskoppen och bekräftade dermed sin väldiga predikan emot denna världens flärd. Ping! pingli-ping! svarade Ordensstjernerne, som ringde mot hvarandra, då Herr Ordens Biskopen nu nedkastade sig i stoftet för att anropa den Mäktige. Högt snyftade de djupt rörde madamerna på stora gången, och Auscultanten i Kongl. Maj:ts och Rikets Höglofl. Svea Hofrätt Georg Pehr Humblom sade för sig sjelf: »när du en gång hinner till vice President, så bör du i underdånighet undanbedja dig Kongl. Maj:ts Nordstjerne Orden». Dock tillade han strax derpå, likasom besinnande sig: »kommer dag, kommer råd!» samt grep efter sin i bänken N:r 60 insatta käpp med guldknapp . . . men käppen var borta.

Häröfver förvånade sig Auscultanten öfvermåttan, tagandes emellertid till den ännu qvarliggande hatten; hvarefter han vidare såg sig omkring. I bänken N:r 60 hade blott funnits en enda person, som under hela tiden hade, utan att röra sig, med yttersta uppmärksamhet afhört den salvelserika predikan och ännu satt i oförändrad ställning, lutad mot sitt spanska rör med elfbenskrycka. Honóm kunde Auscultanten omöjligen misstänka; derföre såg han sig yttermera omkring jemväl i de närmast belägna bänkarna, men förgäfves. Käppen med guldknappen kunde icke upptäckas. Och likväl erinrade han sig så tydligt, att han haft den med sig till kyrkan, att han ställt den bredvid hatten, och att han minst trenne gånger sett efter den då under pågående predikan, förgängligheten af jordenes skatter varit bragt å bane. Medan Auscultanten sålunda samlade sina tankar, för att noga och fullständigt erinra sig de omständigheter, som ägt sammanhang med käppens bortkomst, kastade han tillfälligtvis ögonen mitt öfver gången och såg ett ungt fruntimmer, klädd i brandgul kappa och sidensars hatt af samma färg, lekande med käppen. Men hon satt icke ordentligt i bänken, hon red tvärtom grense öfver sjelfva stolskarmen. Detta uppskakade Auscultanten, ty han visste icke, hvad han borde tänka om ett slikt företag i Herrans Tempel. Så snart derföre som bönerna voro slutade, och ordningen hade kommit till brödtaxorna samt Kongl. Maj:ts Nådiga Varning mot förbudna Spel, gjorde han ett förtvifladt försök att genombryta den på gången uppställda dubbla linien af stolar och madamer. Väl lyckades det honom; men då han ändtligen kommit öfver på fruntimmerssidan var den unga damen tillika med käppen försvunnen, och föreföll det honom, som hade hon något tycke med den på St. Jörans monument fängslade prinsessan, som han nu, ehuru oredigt, påminde sig hafva tillföre sett. Igenom detta kringsurrande i minnet, försattes Auscultanten i en verklig förvirring. Närmare betraktade han de tvänne fruntimmerna, som sutto i den bänk, på hvars kant den unga damen ridit. I dem igenkände han de tvänne från kyrkogården inflyttade stenbilderna af tron och kärleken, hvilka nu med yttersta andakt åhörde bönen för tjufvarne, som skulle bestraffas med offentlig skrift och aflösning. Nu blef Auscultanten just likasom hemsk och

såg sig tillbaka, då han fann, att den i bänken N:r 60 sittande svartklädda herrens peruk bestod af tvänne drakvingar med långa klor till lockar» . . . .

Humblom kan efter denna scen icke glömma prinsessan. När han nedkommer på källaren Malmen, tror han sig återfinna henne i den vackra världshusjungfrun Catharina. Han sträcker ut händerna emot henne med den påföljd, att de gotländska rofvorna och det salta fårköttet falla pladask i golfvet. Förargad reser han sig upp och begifver sig ut på Djurgården.

Där mötte honom ett nytt äfventyr. Han såg, hur elden fattade i roten af en gammal ek, och då han förskräckt skyndade till och med en käpp, som låg vid trädets fot, sökte slå ned elden, uppstod en sällsam klang vid det att käppen susade mot bladen. Humblom försjönk i salighet, när han hörde denna musik. Slutligen märkte han, att elden icke skadade trädet utan samlade sig i dess topp till en stor solros. Ur midten af denna uppsköt ett änglahufvud. Det var åter prinsessans. Humblom grät af lycksalighet. Han märkte nu, att prinsessan med brandgula rep var bunden vid solrosen, och att vid trädets rot stod den svartklädde herrn med peruken, som han sett i kyrkan. Denne upptog käppen med guldknappen och begaf sig lugnt bort, i det han helsade på en grosshandlare med fru, hvilka just stigit ur en vagn. Dessa slogo sig ned vid foten af eken, hvarvid solrosen försvann. Humblom gick fram till paret och frågade dem, om de kände den gamle herrn, som hälsat på dem. Denne hade kvarglömt en spanskrörskäpp, som Humblom gärna ville återlämna. De svarade, att han var något i verken, men namnet hade de glömt.

Nästa tisdag läste han i Dagligt Allehanda följande kungörelse: "Sistledne söndag förlorades på ett besynnerligt vis i Storkyrkan samt bänken n:o 60 ett spanskt rör med elfenbenskrycka, märkt med bokstäfverna *R. S. J.* Den redlige finnaren torde mot hederlig belöning återställa det till ägaren, som träffas i huset n:o 33 vid Kimstugugatan, 4 trappor upp. På samma ställe finnas ock Rök-gubbar af det ägta och oförfalskade slaget till salu."

Humblom beslöt att uppsöka ägaren för att återlämna käppen. På vägen stötte han först på några kamrater, som talade om den

pågående undersökningen af spökeriet i Storkyrkan. Humblom fann, att det var den händelse, som han varit med om, och blef rädd att tagas för en jakobin, som uppträdde i olika skepnader. Något längre ned i gatan mötte han en madam i röd stubb, som sade, att hon just var ute för att söka sin herres käpp och menade, att det var just den, som Humblom bar. Han ville emellertid icke lämna den ifrån sig. Hon visade honom då vägen till sin husbonde, men visade honom fel, såsom hofrättsauscultanten gjorde henne uppmärksam på. Käringsen svor, och då Humblom vände sig om, såg han elden stå som en kvast kring hennes stubb.

Slutligen fann Humblom det i annonsen uppgifna huset:

»Länge måste Humblom ringa på klocksträngen vid porten till huset Nr: 33 på Kimstugugatan. Ändtligen öppnades porten, men näppeligen var Auscultanten inkommen, förrän den under mycket brakande föll efter honom igen och smälde i lås. Vår hjelte befann sig i en förstuga, som svagt upplystes af skenet från ett öfver porten anbragt fenster med många rutor och sirater. Öfver uppgången till trappan stodo ett par hvalfiskkäkar, emellan hvilka hängde en uppstoppad krokodil. Denne gapade midt emot auscultanten, som kände blodet likasom krypa kring hjertat och vände sig mycket snabbt mot porten. Men då han i skymningen träfvade efter låset, kände han något ludet framför sig, och då han närmare undersökte, hvad det var, märkte han, att han befann sig i famnen på en uppstoppad björn. Nu kände Auscultanten likasom kallt vatten rinna hela ryggraden utföre och rusade, lutande sig det mästa han förmådde, undan krokodilen uppåt trapporna. I dem såg han upphängde kring väggarna, torkade rockor, uppstoppade ufvar, taskkräftor, sköldpaddor, stora buffelhorn, runstafvar . . . Ändtligen anlände han till fjerde våningen, och då han där knackade på en dörr, så hörde han själf, huru hjärtat slog uti bröstet på honom.

»Stig in», ropade en röst inifrån; och knappt hann Humblom inom dörren, förrän ett: »Hjärtligen välkommen!» böds honom af en liten, fryntlig och till åren hunnen man, som hållande i ena handen sin runda och starkt pudrade peruk, aftorkade med en snöhvit handduk i den andra svetten från den kala hjessan; och sedan han för andra gången torkat sig, fortfor: »Tusende gånger välkommen!» Jag har i saknad af min krycka verkligen haft mycket besvär — ja, ganska mycket besvär med det små folket». Härvid gjorde Humblom sig redo att utveckla historien om sitt fynd . . . Men innan han ännu hade hunnit att öppna munnen, hade gubben satt på sig peruken och själf fattat kryckan, hvarpå han strax vände sig till ett emellan

kakelugnen och ett präktigt valnötskåp stående ganska stort tvättfat af koppar i gammalmodig form och prydt med en mängd siråter af drivvet arbete. Detta käril var, efter hvad Humblom tyckte, fullt af lefvande kräftor, som krälade öfver och om hvarandra samt åstadkommo ett doft sorl.

»Vänta, vänta, godt folk!» ropade gubben till kräftorna; tilläggande, efter det han fått tag i skaftet till kryckan: »Här kommer nu att blifva en annan dans. Tron I, att kraften ligger i sorlet och handlingen i gastsmackningar. Är det rockarna, som göra eder till svenskar och grabbtagen till förnuftiga varelser. Icke består modet i en basröst och känslan i skränet derom. Gån, fyllen eder bestämmelse i hof, palatser och förmak; nu akten er bara för den sanna kraften; hellre än att låta osa ihjel sig af er, kastar den er på sopbacken. Adieu!» I det samma lyftade gubben locket af bäckenet. Humblom tittade strax deri, men såg — icke kräftor, utan i stället små blåa gubbar af en eller en och en half tums längd, behängde med svarta eller grå lösskäg, samt klädde i svenska blå rockar och skinnkarpuser, med broderade hjälmor fram uti pannan. Med en lika fruktande som frågande blick såg Humblom på gubben, som stod helt lugn i sina hvita silkesstrumpor, ljusblå byxor och jacka af samma färg samt hvita sidenvest med silfverbroderi. Då såg han sig omkring i rummet, hvori han fann främst ett gammalmodigt bord af hvit marmor, i form af ett altare, hvilande på fyra försilfrade liljor och kring väggarna åtskilliga gammalmodiga stolar, klädda med drap d'argent samt på ena sidan ett par hyllor med ofantligt stora böcker, äfven som en dylik låg uppslagen på bordet bredvid en der stående silfverpokal. Mest ådrog sig likväl det underbara bäckenet hans uppmärksamhet, och då han åter vände ögonen dit, såg han smågubbarne derstädes, hoppande opp och ner om hvarandra, gäcka den gamles försök att, som han sade, återföra dem till bestämmelse. Ja, en af dem var nog oförsynt att krypa emellan den gamles fingrar och stulta gerad fram till Auscultanten, på hvilken han strax begynnade att med en gymnastisk färdighet uppklätra.

En kall rysning genomfor Humblom, då han af skägget, af racken, af karpusen och af smidigheten hemtade anledning att frukta sig vara utkommen för en modern svensk Göth; och ovilkorligen halkade ett nödrop öfver hans läppar. Härvid vände den gamle sig om och skyndade till den öfverfallnes hjälp med en sådan häftighet, att han derigenom råkade att stöta till bäckenet, som stälptes öfver ända, då hela golfvet blef fullt af hundradetals små gubbar, som nu började ett betydelsefullt oväsande, med berserkagång samt sparkningar, knuffningar och knubbningar, tillika med annan gamman och knattlukur; alltsammans under breda tal om den ny och gammalmodige Svenska kraften, uppvispad till snömos med tillsats af någon tysk sentimentalitet.

Emellertid hade den gamle fått den på Humblom uppklätrade lillgubben om öronen och knackade honom tre slag med kryckan i pannan, då kraften genom den motsatta ändan förflög under ljud af ett sakta väder; men en vanlig rökgubbe blef kvar, hvilken till torkning upplades på de dertill ofvan kakelugnen utbredda pappersarken. Sedermera gaf den gamle sig i färd med de öfriga, rörande sakta med kryckan i högen, hvaröfver mycken jämmer och olåt förspordes bland de små, som togo till flykten under de mest manhaftiga åtbörder. Humblom åter, som ej visste, hvad han skulle tro om allt detta, och som slutligen tyckte, att hela rummet började dansa omkring med honom, såg efter dörren. Denna kunde han likväl icke upptäcka för de små blå flammorna, som hoppade opp, då någon rökgubbe satte lifvet till; hvarjemte han hörde en fortfarande kedjesalva af de modernt modigas dödspustar, hvarvid näsan ej heller blef lottlös. Ändtligen blef han så häpen, att han släppte hatten och fattade med bägge händerna omkring sitt eget hufvud för att liksom fasthålla det, emedan det förekom honom som funnes det af hans ingenium och judicium (collegii penningar och läxor), hvarpå han af Juridiska faculteten erhållit rätt vackra betyg, intet mera kvar än att om gubben också kom hans panna allt för nära, så vore det måhända äfven för honom, beställt med alltsammans.

»Var god och sitt ner!» bad den gamle, tilläggande: »Jag tror, att herren mår illa». Men Auscultanten, som fruktade att svimma, tryckte bägge händerna för ögonen, då gubben fick honom i armen och förde honom till en stol, fortfarande: det är blott kraften utan kraft hvilken grasserar litet grann, innan den kommer ut; men af alla de kapphästar lycksökeriet rider är den lättast att tämja . . .

»Förlåt mig, min nådigaste herre!» sade någon just i detsamma knastrandet slutade åt auscultanten, som skyndsammast slog upp ögonen och såg framför sig gubben i ljusblå jackan. I ögonblicket stod vår hjelte på fötterna, bockade sig och tittade sig omkring efter många af samtidens goda hufvuden, hvilka nu helt sirligen lågo på sina rena papper upplagda till torkning. »Jag har haft den ohöfligheten», fortfor gubben, »att låta min nådige herre vänta. Men jag måste rulla dem, medan gröten ännu var varm; de hade eljest stelnat för mig; hvilket i mina små och beträngda omständigheter tillskyndat mig en nog kännbar förlust. Medge mig likväl, att det är hårdt för en gammal tjensteman, som under fyrtyotre års tid oförvitligen fullgjordt sina skyldigheter att nödgas taga sin tillflykt till dylika binäringar. Nå, nå, Jag ligger emellertid, lofvad vare Gud! ingen till last! Jag sköter mitt kall, utan anmärkning, utan klander . . . Men här står jag och pratar, utan att veta, med hvem jag egentligen har den äran att tala. Att vi äro gamla bekanta, det vet jag; men det nu begagnade namnet är mig obekant.

»Förlåt mig, min herre,» svarade auscultanten. »Jag förstår ej, huru

min herre! — jag vet intet, hvem jag har den äran att tala med? — Kan säga, att jag bytt om namn. Sådant göra bara mindre väl känt folk eller en del af dem, som skänkas och benådas med adelskap» . . .

»Min bäste öfverste», inföll gubben, »Om icke mycket här i verlden öfvergick vårt förstånd, så blefve vi af luttet förståndighet, så oförståndige, att förnuftet gick miste om sina strider och hjertat om sina triumfer . . . »Men förlåt mig! huru heter min herre?»

»Humbloom och är Auscultant i Kongl. Maj:ts och Rikets Svea Hofrätt», inföll vår hjelte, tilläggande: »jag har aldrig ändrat det ärliga namn, jag ärft af mina förfäder, som härstamma från Humlunda församling». — »Är icke förnamnet Georg», sporde gubben med häftighet» — »Pehr Georg» genmälte den unge mannen . . .

Under deras följande samtal får Humbloom veta, att hans värd heter Blommelin och är referendarius i Kommerskollegiet. Han inkallar sin jungfru Margaretha, som iskänker rhenvin i tumlare, hvarvid det förefaller Humbloom, som om hon höjdes öfver bordet på en ljusblå sky och som blefve hennes ansikte mera ungdomligt och strålände. Humbloom frågar slutligen efter sin käpp, men därom vet gubben intet. Han förnekar, att han varit på Djurgården på söndagen; han bär aldrig svart peruk. Humbloom blir ond, tager sin hatt och går. I sista ögonblicket ropar gubben efter honom: "Vänta nu förstår jag det hela, det är ett af Anastasii vanliga streck."

Humbloom förstår icke detta svammel utan går endast vidare. Följande dagen blir han ännu mera förvirrad, då han i Dagligt Allehanda läser en kungörelse, i hvilken det heter att sistledne söndag genom misstag en käpp med guldknapp utbyttis mot ett rör med elfbenskrycka. "Ombyte kunde ske i huset n:o 27 i hörnet af Solgränd och Prestgatan, 3 tr. upp, då jungfru Ursula efterfrågas."

Hofrättsauscultanten beger sig dit, mötes af samma madam han några dagar förut träffat på gatan, och hvilken triumferande tillropar honom: "Fick jag rätt"!

Humbloom vet icke riktigt, hvad han skall göra, då han redan aflämnat käppen på orätt ställe. Han insläpptes emellertid i ett stort rum, hvarest satt en man, klädd i svarta silkesstrumpor, svarta

skor och svarta byxor; på hufvudet hade han en svart peruk. På Humbloms fråga, hvem han är, svarar han: "Mitt namn är handlande Blommelin". — "Blommelin", utropar Humblom, det var just till referendarius Blommelin, som jag lämnade käppen". — "Så mycket sämre", svarade handlanden, "då få vi den sannolikt aldrig igen. Då vi båda umgingos, gnabbades vi ofta om den. Den har tillhört Theophrastus Bombastus Paracelsus af Hohenheim, som på den inristat underbara tecken."

I detsamma kände Humblom ett underbart krälände i fickan och ville springa på dörren i tanke, att det var en råtta. Blommelin bad honom emellertid att få göra en undersökning, och då han stack handen i Humbloms ficka, uppdrog han därur tre små rökgubbar, hvilka legat där sedan gårdagen. Blommelin lade dem i tre pappersstrutar och placerade dem under en messingstupp på vägguret, sägande "Min bror skall få igen dem."

Emellertid såg Humblom, huru tuppen makade samman pappersstrutarna och lade sig att rufva på dem.

Därefter serverades te. Ur en flaska, slipad och förgylld samt prydd med högst besynnerliga figurer, ihällde Blommelin gång på gång arrak. Humblom blef frispråkig och berättade sitt äfventyr i Storkyrkan. Blommelin menade, att det var broderns vanliga konster. Säkerligen ville han bortgifta Humblom med någon flicka. "Men skön är hon!" utbrast Humblom. Därefter inträdde jungfru Ursula med ett par klädesplagg, som en fattig änka utbjöd till salu. Blommelin köpte dem, däribland en ljusblå klädning.

Under tiden hade emellertid de tre små svarta rökgubbarna, hvilka placerats under tuppen, förvandlats till näsor, som sväfvade kring i rummet och grepo efter Humbloms hjärta. Denne bad om sin käpp, men trots ifrigt sökande kunde den ej påträffas. Ursula menade, att Alexandra tagit den, och däri instämde Blommelin, hvilken erbjöd sig att ersätta den och ur ett skåp framtog flera andra käppar med guldkryckor. "Låt oss ej skiljas som ovänner", sade han, "forna förhållanden gifva mig en rätt till vänskap, som jag ej efterskänker." "Jag ser, att jag ej heller här återfår min egendom", svarade Humblom, "kanske ni också anser mig för riddare Sankt

Jöran“. — “Riddare Sankt Jöran“, nu förstår jag allt, utropade Blommelin. — “Riddare Sankt Jöran“, upprepade Ursula, “det var väl själfva fan, men hvem är han sjelf då?“

Utan att afvakta svar på dessa frågor grep Humblom sin hatt och gick vredgad sin väg. I trappan mötte han den flicka han förut sett i kyrkan. Han hälsade på henne och upptog den blå bandros, som hon tappat, och lade den i sin taskbok. Utanför porten mötte han referendarien med hans käpp i handen, hvilken denne återgaf honom, sägande, att han först denna eftermiddag fått tag i den. Han ber honom följa sig upp på sin kammare för att vara honom behjälplig att mota klädmäklarens farliga trollerier. Då de uppkommit, laddas en elektricitetsmaskin, hvilken under anropan af den store Paracelsus riktas mot väggen.

Därvid började murbruket att jäsa och höja sig liksom ett haf i rörelse mot en hafsstrand. Tegelstenarna lossades i sina fogningar och tycktes liksom af sig själfva marschera upp och dubblera öppningen. Dörren var borta, och det var omöjligt att se något tydligt i rummet, enär små blå fjärilar lika bin på hvita vingar sväfvade kring i luften. Från elektricitetsmaskinen utgingo strålar, på hvilka redo små svarta gubbar, som med hackor utvidgade öppningen i muren. Då de ej skyndade sig, näpstes de af de blå fjärilarna.

Genom denna öppning kunde Humblom skåda in i ett annat rum hos klädmäklaren. Han såg Alexandra, samma flicka, som han nyss mött i trappan, stående med kapotten i handen. Klädmäklaren erbjöd henne den blåa klänningen han nyss köpt af den fattiga änkan. — “Blott inga tårar äro fallna på den“ sade hon. Hon mottog den, besluten att återlämna den till änkan.

Sedan Alexandra gått, samtalade klädmäklaren och Ursula om spökeriet i Storkyrkan, hvilket de erkände, att de tillställt, i det att klädmäklaren krupit in i drakens och Ursula i prinsessans gestalt för att skydda sig mot referendarien, hvilken ifört sig St. Jörans skepnad. Den blåklädde, som afgjort striden, var säkerligen auscultanten. Klädmäklaren vill icke, att auscultanten skall förmälas med Alexandra utan med Catharina. Sedan Alexandra kom i huset, hade det blifvit ännu mera strid än förut. Alexandra, som i det-

samma inkom, medgaf, att det var hon, som tagit käppen, då hon såg, att Ursula och morbrodern missbrukade den. Hon hade beslutat att rädda den unge mannen, hvilken hon eljest tyckte kunde passa till det öfriga sällskapet.

Då auscultanten hörde sig nämnas, skrek han till. Förtrollningen var bruten, referendarien tillslöt öppningen, kastande en vredgad blick på Humblom och ilade ned för trappan och försvann.

Humblom begaf sig ned till Malmens källare, där han träffade Catharina, han kysste henne och medtog hennes brandgula bandros. Då han därefter såg på den ljusblå bandrosen, tycktes denna honom mörkblå och dunkel. Med de båda bandrosorna på tolettbordet insomnade han. Nästa morgon väcktes han af sin vän Thorleifsson, hvilken hånade honom, då han såg de båda bandrosorna. Då han berättar sina äfventyr, tror Thorleifsson, att han yrar eller drömmer. Humblom svarar, att han är en man, som aldrig drömmer. Han måste ovillkorligen få framgång på ämbetsmannabanan.

»Och skulle det åter misslyckas för mig, så att jag på mer eller mindre höfligt sätt afvisas från Embetsverken, hvilket jag likväl ingalunda bör befara, ty jag skrifver lofvad vare Gud! ganska correct rent, och resonerar aldrig med mina förmän, om hvad hvarken de eller jag förstå, så ger jag strax ut ett dagblad. Jag har redan gått igenom åtskilliga mycket ansedda och djupt politiska skrifter såsom t. ex. *Gåshalfvan*, *Carbasen*, *Riksfiscalen*, *Stockholms Sqvallerbytta*, *Tornväktaren*, *den Politiska Aristarchus*, *Bondekur för den sjuka Rikskroppen* och *den Filosofiska Carpusen*, samt håller nu som bäst på med *Argus*.

»Förmodligen *Svenska Argus* af Dalin», inföll Thorleifsson, »så äro vi ifrån anacronismen.»

»Jag känner ingen Dalin»; — svarade Humblom. »Jag menar *Argi Tidningar*, forfor han. Och med de utbredda kunskaper jag der finner, med de djupa insikter i statshushållning, som der herbergeras med de grundliga forskningar i Lagfarenheten och med min allt genomträngande omdömes förmåga, är det omöjligt annat, än att jag måste, på hvilken sida jag vänder mig blifva en viktig man. Jag ser redan stora förebilder, såsom t. ex. den bekante Riks Advocaten Thaufaesius samt de bakom en sättares eller jernbärares rygg så käcke ansvarige Redacteurerna Per och Pål.»

Humblom blef så uppbragt öfver Thorleifssons insinuation, att en ordentlig jurist skulle vara ett fantasiväsande, att han angrep

honom. Denne rusade då på dörren, medtagande den blå bandrosen. Utanför mötte han klädmäklaren, nappade dennes svarta peruk och kastade den på den förföljande Humblom. "Äro nu drakklorna framme igen," utbrast Humblom.

Peruken satt så fast, att det var omöjligt att lossa den från hans hufvud. Klädmäklaren har klart för sig, att ingen utom referendarien kan häfva förtrollningen. Ty det är han som åstadkommit den genom käppen, hvars krycka förfogar öfver alla andar. I den ena ändan ligger nämligen en bit af Salomos vishetstand; i den andra sju skäggstrån ur Sankt Jörans mustacher. Klädmäklaren kan ej själf uppsöka brodern, ty då skulle denna utskratta honom för hans kala hjässa. Men han finner på råd. Han utkastar en af pappersstrutarna, som innehåller rökgubbarne. Strax därefter knackar det på dörren och in träder en lång och mager man i mörkgrå kläder. Det är commissionscommisarien Röökman. Denne skickas till referendarien, hvilken i Kommerskollegium håller på att hopkoka ett af presidenten nyligen försökt beck, hvarigenom man förmodade att kunna undvika all import af denna vara till båtnad för rikets finanser. Referendarien skrattade åt broderns äfventyr, förestafvade en lång trollformel, som Röökman uppläste, men trots denna och flera andra besvärjelser ville peruken icke lossna från Humbloms hufvud. Röökman erinrade sig då, att han kände en person, hvars brinnande nitälskan för ljuset håller stängen med hans snille och smak. Han har lof att skrifva, så mycket han vill, i Stockholmsposten.

Röökman tillkallade "Den upplyste". Denne förnekar trolleriets möjlighet och förklarar, att berättelsen om referendariens krycka och klädmäklarens olycksaliga peruk endast är en imitation efter tyskan eller kanske blott en öfversättning. Med lock och pock får man honom slutligen att kamma peruken, hvilket han utför lika bra som perukmakare Grabenduncker vid handläggningen af ett riksrådshufvud. Då han efter att hafva ordnat lockarne, inpudrade peruken, utgick ur molnet en stämman, som talade och sade:

Blankare blankar du Blanca Blank i oblandade rimslut —
Blankan ej blankad är. Blanka så blifver hon blank!

Förskräckt och uppbrakt öfver dessa vanvördiga ord om hans tragedi *Blanca*, springer Den upplyste på dörren.

Men peruken lossnade. Klädmäklaren sätter den belåten på sitt hufvud, och Humblom begifver sig efter ett kortare besök i verket för att spisa middag.¹ Han kurtiserar och kysser Catharina. Hemkommen får han besök af den gamla Margaretha, som inbjuder honom till referendarien. Samtidigt infinner sig Ursula med samma helsning från klädmäklaren.

Auscultanten lofvade att uppsöka båda, fast han hade god lust att i stället begifva sig till Stallmästaregården, där inga förtrollningar voro att befara. Utkommen mötte han emellertid referendarien, som bjöd honom upp till sig och presenterade honom för sin systerdotter, Mamsell Alexandra, arfvinge efter grosshandlare Rosengren och frånskild gemål till den Högborne fursten, Herr Diocletianus. Hon var mycket skön, där hon satt i en försilfrad länstol, klädd med hvit sammet, men ej så täck som Catharina. Auscultanten älskade nämligen icke höga, smärta kvinnor, hvilka liknade kejsarinnor inkognito. Catharinas fylliga läppar voro som skapade endast för att kyssas, och hennes lilla trubbnäsa lade inga hinder i vägen därför.

¹ I mskrpt n:r 4 b finnes denna scen varierad på följande sätt, som kan vara af ett visst intresse att notera: Klädmäklaren framräcker en krokkan, som han förklarar sig hafva inköpt på gatan för två skilling. Lindwurm hade icke förr kastat en blick på kammern, förrän han drog en djup suck och bad läsaren bortlägga boken. Men författaren återupptog pennan och bød Lindwurm att gripa till den krokkan, som den svenska Clairon doppat i den svenske Voltaires blod. Han delade håret på vänstra sidan i tvenne lockar och inlade den ena uti det nummer af Stockholmsposten, hvori Euphrosyne blifvit, som Lindwurmen sjelf behagade säga, duktigt tilltvälad och den andra uti recensionen af Frithiof, hvilken den nya hårkonstnären ansåg som ett mönsterstycke af det sursöta berömmet, och hvarom Humblom förmälte sig hafva hört sägas, att recensenten deri nog mycket skulle hafva liknat en nosbegrivad hund, som så fasligen gerna vill bitas, men då han hvarken kan eller törs, tager sitt parti och viftar i stället med svansen. Därefter kammade han håret på högra sidan och inlade det i den bekanta recensionen af rymskriften Babels torn, hvaruti recensenten vill af pur moderation insinuera, att författaren är en fyllbult, som endast uppträder såsom skald för att få fri förtäring på krogar och näringsställen och som borde mista ämbetet. — I detta mskrpt är det Heljesson, som uttalar verserna om Blanca.

Referendarien antydde för Humblom, att denne var riddare Sankt Jöran och uppmanade honom att akta sig för lifvets tomma purpurmoln, som betäcka den eviga solen i hans inre med andliga skyar. Han borde skingra dessa tomma dunster af jordisk grannlåt. Referendarien påminde honom om, att Gud förpantat honom åt kvalen och döden, erinrade honom om deras sista möte i kristendomens första tider, morgonen af den dag, då han led martyrdöden. Aldrig hade han sett honom så skön, som då han utstod rysliga marter på det med skinande svärd försedda hjulet. Förgäfves bedyrar Humblom, att det enda nödvändiga är att tänka på sin befordran. Referendarien uppläser för honom ur en stor foliant i skinnband Sankt Jörans legend.

Sankt Jöran var en riddare från Cappedocien, hvilken lefde på kejsare Diocletianii tid. Då hans moder med döden afgått, begaf han sig till hoflägret för att taga sitt arf i besittning. Han utdelade allt åt de fattiga. Kom han så till staden Silene i Libyen. Alla voro där försänkta i sorg, ty en drake förhärjade fälten utanför staden och höll sig endast stilla, om en jungfru hvarje morgon offrades åt honom. I dag hade lotten fallit på konungens dotter, den sköna Margaretha. Sankt Jöran sadlade sin stridshingst och red ut för att strida med draken. Han dödade honom och befriade prinsessan. Staden omvände sig till kristendomen, men Sankt Jöran drog dädan utan att göra anspråk på den utsatta belöningen, prinsessan och halfva konungariket. Han kom till kejsare Diocletiani hof, dit ryktet om hans bragd gått före honom. När kejsaren hörde, att han var kristen, befallde han en krigsknekt att nedsticka honom med sin bardisan, men vapnet böjde sig, som om det varit af bly. Sankt Jöran fördes i fängelse och en väldig sten vältrades öfver hans bröst. Nästa morgon fann man riddaren sjungande lofsånger till guds ära. Kejsaren befallde, att han skulle föras inför hans domstol, och Sankt Jöran aflyfte själf stenen, som knektarne ej kunnat rubba ur sitt läge. Riddaren steglades, men en ängel nedsteg från himmelen och befriade honom. Sankt Jöran stod där åter helbregda, men kejsaren ville icke tro, att det var samme man. Tvenne öfverstar intygade dock att så var fallet. Den ena af dessa var refe-

referendarien, såsom denne upplyser, i det han för ett ögonblick afbryter sin läsning.

Därefter kastades Sankt Jöran i en brinnande ugn, men lågorna gjorde honom ingen skada. Kejsaren trodde nu, att han var en trollkarl och lofvade honom ett äreställe vid sitt hof, om han ville göra ädelstenar och guld åt honom. Riddaren förklarade, att han icke kunde uträtta något af egen makt. Kejsarinnan omvände sig då till kristendomen, hvarefter hon försköts af sin grymme gemål. Sankt Jöran ifördes ett par stöflar af glödande järn; gyllene sporrar med stora rubiner växte ut ur stöflarne. Kejsaren sökte aftaga dem, men förbrände sina händer. Han befallde då, att riddaren skulle hudstrykas. Bloddropparna förvandlade sig till rosor. Kejsaren lät gifva riddaren ett gift, som skulle göra honom vansinnig, men Sankt Jöran predikade i stället med stor vältalighet. Kejsarens handskrifvare omvände sig; folket anropade riddaren om bistånd.

Auscultanten afbryter här referendarien med ett långt utbrott af "fosterländskhet". Referendarien afbryter i sin ordning auscultanten med den förklaringen, att hans känslöshäfnig går för långt.

Sedan referendarien lämnat rummet, begifver sig auscultanten ut i köket. Där hör han tre röster samtala, men kan icke se något mänskligt väsen. Slutligen förstår han, att det är två kaffepannor och ett ölstop, som konversera. Det är en kammarherre, en fru Bergström och en protonotarie, som referendarien förtrollat. Och som just en fällbänk sedan gårdagen står ledig, blir auscultanten förskräckt och tror, att referendarien där tänker innesluta honom, hvarför han springer, ända tills han kommer fram till hörnet af Skomakaregatan. Där möter han Catharina. Samtalet mellan dessa båda "embetsverkens Astolf och hans Felicia" utgör en parodi på Atterboms Lycksalighetens ö och det Atterbomska ordvalet. Då auscultanten får veta, att klädmäklaren upptagit Catharina som eget barn, trolofvar han sig med henne och kysser henne. Han skulle just göra detsamma för andra gången, då han märkte, att något ovanligt tilldrog sig nere i gatan, där ett sällsamt ljus utbredde sig men lika hastigt försvann. En polisbetjent skrek: 'Där ha vi upplysningen!' Han varnar de trogna medborgarne för detta ljus,

som man icke vet, hvarifrån det kommer. Han får emellertid svar uppe från Tyska kyrkans väderhane och den tornspira på hvilken denna svänger. Denna scen är en allegori om tidens tidningspress och dess strid med regeringen. Väderhanen är Argus-Johansson, hvars suffisanta framställningssätt igenkännes i ord som följande: Det är jag som sitter här uppe. Högt öfver anonymiteten. Den mest uppsatte på St. Gertruds kyrkotorn. Jag som illustrerar Sverige med mina nouveauteter och docerar för Europa, Asien och Afrika och Polynesien med mina reflectioner. Jag, som abonerat på ett amerikanskt dagblad! Jag, hvars namn forturerar konungar och ministrar Jag, som eleverar dem genom min välvilja och accablerar dem genom min giftiga ridicule.

Tornspiran ackompanjerar Väderhanen, uppbär honom, försvarar honom och uppmanar slutligen sina hederliga vänner Jernbärande att smörja upp polisbetjenten, som ej vill låta tysta ner sig.

I detsamma klappade någon auscultanten på skuldran. Det var referendarien. Auscultanten och hans Felicia sprungo sin väg förskräckta öfver allt, hvad de sett. Auscultanten tyckte sig förföljd af en massa besynnerliga djur, och referendariens krycka lyste mystiskt. När auscultanten hemkom, kände han sig nedtryckt och inblandad i ett sammelsurium, som skulle blottställa honom för allmänhetens skratt. Han visste ej, hvad han skulle göra, då han erinrade sig, att hans farmor i villrådiga ögonblick brukat sticka en knappål i bibeln. Auscultanten framtog Kellgrens skrifter och stack på samma sätt i dem, hvarvid han fick upp följande ställe:

Min käre gosse, blif ett fån,
Så går dig allting väl i händer.

Därefter slog han upp i Leopolds Oden och läste Pompés replik:

Jag ser en lömsk barbar, ett vanbörd, en barbar . .

Auscultanten tyder sina orakelspråk och finner, att Leopold spår som en karl. Referendarien är hans rival och vill åt flickan och ställa till fiendskap mellan honom och klädmäklaren.

Han stod just i begrepp att uppsöka den senare, då denne stod framför honom och inbjöd honom att intaga aftonmåltid på Hasselbacken, där klädmäklaren senare ärnade företaga sina astronomiska operationer, för hvilka stjernhimlens konstellationer voro ovanligt gynnsamma. Nedanför håller åkareåldermannen Rööckström med sitt bästa ekipage för att skjutsa dem; men då auscultanten icke vill åka, försvinner Rööckström på ett sätt, som auscultanten ej kan förstå. (*Enligt anteckning i mskript slutar här det tryckta.*)

På vägen ut till Djurgården, sedan han fått veta att klädmäklaren äger minst 50000 riksdaler banko, som en gång skola tillfalla Catharina, friar auscultanten formligen till henne och erhåller klädmäklarens samtycke. Denne tycker dock, att han borde öfvergifva tjänstemannabanan, mot hvilken han uttalar sitt ogillande. Hans och auscultantens samtal i detta ämne blir till en satir mot tjänstemannaklassen, hvars beroende, falhet, ögontjäneri och spioneri gisslas. Klädmäklaren föreslår auscultanten att i stället slå sig ned som kortglättare i staden, en syssla, som just är ledig.

På Hasselbacken finna de före sig Catharina, Ursula, commissionscommissarien Rööckman, renhållningsentrepeneuren Rööcklund och åkareåldermannen Rööckström. Auscultanten företager en promenad utåt Djurgården med Catharina. De kyssas och tala om klädmäklarens inteckningar.

Återkomna finna de en rykande bål framsatt. Under den lågo två värjor och bordet var beströdt med munderingspersedlar, tillhörande borgerskapets infanteri korps. Damerna gingo in i ett annat rum, men herrarne uppställde sig kring den rykande bålen. Klädmäklaren fattade stafven, uttalade ord öfver bålen och klingade ömsom mot bålen, ömsom mot glasen, och punschen uppsteg slutligen mot höjden i hvirflande kretsar, omgifven af rök. I röken bildade sig gestalter. Auscultanten såg i den sin barndom, sin ungdom och framtiden — allt lika snusförnuftigt, men han tyckte själf att det kanske endast var idéer, för hvilka man icke borde gå miste om punschen. Han vände sig därför till klädmäklaren med en fråga, huru länge de skulle vänta på ett glas. Röken försvann då, Catharina ihållde glasen, och munterheten steg slutligen så högt,

att åkareåldermannen sjöng en patetisk sång. Klädmäklaren föreslog de nyförlofvades skål. Åldermannen talade om nödvändigheten att inskränka tjänstemännens antal, och klädmäklaren förklarade, att dagen skulle blifva olycklig för hans broder. Denne hade hittills besörjt alla större leveranser af rökgubbar äfven till främmande hof, men nu hade denna rörelse lidit ett afbräck, i det att turkiske kejsaren skickat en superfina rökelse till åtskilliga europeiska hof, hvilken befunnits utmärkt i Wien, Paris och London. Lukten däraf ägde förunderliga egenskaper, i det att den bevarade för farliga sprittningar hos barn.

Därefter begifver sig klädmäklaren jämte herrarne upp på en höjd midtför Hasselbacken. Klädmäklaren drager med en värja en trollkrets ikring dem, och när klockan slår tolf börjar han läsa ur en medförd svartkonstbok. Och nu följer den ena visionen efter den andra, en serie af tafvor i Callots manér, hvilka tillsammans utgöra en vemodigt satirisk skildring af Sveriges politiska tillstånd. Först visar sig för auscultantens ögon hela Djurgårdsslätten, befolkad som en första majdag men med allt slags trolltyg: halfalnshöga gubbar med buteljkorgar och exempellöst långa näsor, damer, präktigt smyckade som till en hofbal, men urhålkade i ryggen. Alla dessa försvinna och i stället uppdyka andra: harar, kring hvars mustachprydda läppar läses allerunderdånigaste rapport, höga ämbetsmän, men på låga ben, hvilka uppbära ett djupsinnigt bläckhorn med åtskilliga ordensbehängda pennor, hvilka formera sig till ett allerunderdånigaste beskedlighetsvotum, kattor, som blåsa flöjt, vandrande penningpungar med rosettperuker, kring hvilka dänga högar af jernkontorets assignationer till ledning för riksdagsgöromål, ända ned till jorden bugande prästkappor utan hufvuden men med knifvar till armar, hvarmed de kärleksfullt omfamna hvarandra. Domare, formade som grodor, hoppade med lagens svärd midt igenom sig och rådslogo med statsmän, som fått skadestånd i mage för bristen på både hufvud och fötter, murmeldjur, räfvar på två ben, filfrasar, varglon och andra redliga medborgare samt de trenne kraftmännen Röökman, Röökström och Rööklund, d. v. s. referen-

dariens rökgubbar, under hvilken bild vi sett Livijn bland annat parodiera göterna.

För tredje gången läser klädmäklaren i svartkonstboken. En stor svart hund med lågande tunga och gnistrande ögon började dansa utom kretsen. Hunden försvann och ett svart moln, på afstånd liknande en sky af korpar och kråkor, framsköt från berget och tog vägen mot staden, där det bildade sig till ett ofantligt hufvud, ur hvars ögon en blå eld ormade sig och kring hvars tänder, bleka som ett liks, skummade sig ett gult etter, som, blandadt med det ur näsan frambrytande röda töcknet, bildade öfver gestaltens hjessa en omätlig tiar, hvarpå Storkyrkotornet lyste som ett kors. Gestalten utsträckte mot Tyska kyrkan en hand, en regnbåge framsköt öfver byggnaden och en i nattliga färger glänsande morgonrodnad formade sig öfver kyrkorna. På midten af denna tronade en bild, klar som en junidag och mild som en nordisk sommarnatt, på hvars sorgset leende panna vintren tecknat en likpsalm om alltings förgänglighet. Tiaran med hufvudet försvann, nedsjunkande omkring Skeppsbron som ett stort handelshus, då det upphör att betala.

Långsamt började denna gestalt att på morgonrodnadens vingar framsväfva öfver sjön. Klädmäklaren öppnar åter svartkonstboken och tusentals tordyflar och trollsländor skjuta ned mot gestalten. Men deras anfall misslyckas. Alla vidunderna fly för honom. Hararne finga vingar, bläckhornen utgöto proklamationer, grodorna skyndade tillbaka till träskan. Auscultanten är full af fasa, men klädmäklaren förlorar icke fattningen, utan anropar Röökman, Röökström och Rööklund, uppmanande dem att förklara, huru oskickligt detta svärmeri är midt under upplysningstidehvarvet. Röökman efterkommer tillsägelsen, men upplöses i en rökfläck under ljud af en bland kraftens vanliga dödspustar.

Stormen växer och drifver allt framför sig. Äfven auscultanten befinner sig utan att veta huru på väg till staden. Han upphinner klädmäklaren, som också i stark fart ilade framåt, fast med lika mycken ovilja som den, med hvilken ministrar understundom erkänna folkens rättigheter.

Vid hörnet af Storgatan sammanträffade klädmäklaren och auscultanten med renhållningsentreprenören och commissionscontoircommissarien, hvilka huggit sig fast vid ett plank och med uppjudande af all sin kraft sträfvade mot stormen. Här, yttrade de båda sistnämnda, borde man göra halt och samla krafter till ett nytt anfall. Klädmäklaren öppnade också ånyo Svartkonstboken och anropade platsens skyddsande; denne en lång och rankig gestalt visade sig och kom till undsättning med hvarjehanda yttranden, som sväljdes af Rökström och Rökklund men af auscultanten befunnos mindre rediga. Men klädmäklaren blef åter modig och yttrade, vänd till gestalten: "Fly, aristokratiska vidskepelse, monarkiska synvilla eller republikanska fördyring. Vet du icke, att en ny skapelse förestår." I detsamma kom en frisk vind, som undanspolade platsens skyddsande och beredde ett lika ömkligt slut på Rökman, som Rökström redan undergått.

Endast auscultanten och klädmäklaren lyckades rädda sig och undflydde ända till Svartmannagatan, men auscultanten var redan så uppgifven, att han beslöt att ställa sig under lagarnes skydd. En röst svarar ofvanifrån. Det är Väderhanen på Tyska kyrkan, ackompanjerad af sin Tornspira. "Igenkänn deri den svenska congregationen, en miniaturbild af den franska", yttrar rösten. Nu angripes klädmäklaren och auscultanten af ett stort spökeri af bryggarekärror, bagaresläpor etc., som väl betyder de lägre folkklasserna. Klädmäklaren hade nu fått nog och beslöt att bryta hämdens insegel. Han anropade Thursdagens gud och frammanade åtskilliga excellenser och ministrar, men i stället började tennstop och kopparfat från de omgifvande salustånden att hagla kring hjeltarnes öron. Fredagen är nämligen redan ingången och Torsdagen kan således intet uträtta.

Auscultanten gripes af tvänne ynglingar och införes i referendariens hus. Denne är sysselsatt med occulta operationer. Väderhanens röst höres genom fönstret och förklarar, att det är hans skyldighet att angifva dylika occulta maskinationer af en svensk congregationist; men referendarien snäser af honom, sägande, att han

känner honom för väl för att frukta honom. Han är fal för riksgäldskontorets pängar eller ett mål mat.

Referendarien vill nu veta, om auscultanten verkligen är Sankt Jöran. Han införes i en praktfull sal, hvarest råder en sällsam dager. På en tron af silfver sitter Alexandra. S:t Jörans riddar-rustning ligger på ett par purpurbeklädda altaren — samma rustning, som auscultanten en gång burit i Libyen. Fönstret går upp och astralandar inströmma, hvilka iföra auscultanten rustningen; men denne nekar att mottaga det svärd, som man räcker honom, sägande, att numera slåss man icke med äggjärn utan med ord, och då Månens behärskare sätter på honom hjälmen, dignar han under bördan, och då Solens behärskare räcker honom skölden, stöper han till marken. Han förklarar själf, att han icke är någon revenant af S:t Jöran. Denne var en narr, som icke gick in på kejsarens förslag, då han säkert blifvit både kammarherre och landshöfding och kanske fått kommandörskorset till på köpet. Referendarien ser strängt på honom, och astralandarne afväpna honom. Han föres ut i ytterrummet, där han åter hör Väderhanens röst, som förklarar, att den congregation, som han skapat för publiken och sitt eget soulagement, existerar reellement. Här enerverar sig ett tredje parti, som hvarken äro odalmän och osvenske svear eller väderhanar och vindspelare.

Auscultanten gör ett utfall mot inbillningen, hvilken försvaras af referendarien. Den förre uppvaktas af husgerådets fylgior, hvilka gratulera honom till att hafva undgått inbillningens förvillelser. Därför vore han värd rykte och belöningar. Detta tal gör ett djupt intryck på Humblom, som, belåten med sig själf, lämnar huset, och då han icke har någon portnyckel på sig, begifver sig till Kungsträdgården för att tillbringa natten.

Han slog sig ned och började beundra den stora blomsterkrukan, rikskrukan äfven kallad (= Karl XIII:s staty), som stod där framför honom. Han tänkte just stiga ned för att tillbedja den, då han såg tre "Sabbatsbergsmöjor" komma farande från olika håll på ugnsrakor. Den ena af dessa är Ursula, som stämt sina följeslagerskor dit för att hjälpa henne med en besvärjelse. Hennes dotter Catharina älskas af en ung man med goda

framtidssikter, men referendarien söker locka honom ifrån henne och istället förmåla honom med Alexandra. Detta får ej ske. En fyrpanna framtages och i denna sammansmältas två vaxbilder, föreställande auscultanten och Catharina, under det man nämner deras namn. Auscultanten känner blodet brinna i sina ådror. I detsamma kommer Catharina vacklande som en sömngångerska. Man sticker till henne bitar af pannkakan. Auscultanten springer fram för att omfamna Catharina, men en annan manlig gestalt ställer sig emellan, hvilken Catharina ifrigt omfamnar, då hon däremot undviker auscultanten. Då Ursula ser, att besvärjelsen håller på att misslyckas, skickar hon en dragon af tenn efter sin mästare, klädmäklaren. Denne sätter Cagliostros peruk ännu en gång på auscultantens hufvud, hvilken nu blir lugn som en för detta jacobin, då han ser att konungaväldet också har åt honom höga tjänster och pensioner, att allmänna myndigheten går hans ärenden och att den s. k. rättvisan gör sig en ära af att titta genom hans lorgnett. Men om dylika verkningar utgöra peruken själf, eller om han endast äger förmågan att åstadkomma dem, torde det ännu vara för tidigt att bestämma.

Klädmäklaren för nu auscultanten till den upplyste för att denne skall lossa peruken. Denne befinner sig i fullt arbete. Han är nämligen sysselsatt att hjälpa en högt uppsatt person, hvilken för några år sedan ansågs som en stor vältalare, men hvars rykte på de sista åren fallit (Wetterstedt). Väderhanen vet icke, huru han därvid skall gå till väga. Klädmäklaren föreslår att förse honom med en tankeställare och lofvar att förfärdiga en sådan åt honom, om den upplyste aflyfter peruken och renar auscultanten från alla fantasiens besmittelser. För att utföra detta måste man emellertid finna en passande lokal, där fantasien aldrig fått tillfälle att smitta väggar och tak utan redbarhet alltid idkats och hållits kär. Man begifver sig då till Stora börssalen, Svenska Akademiens samlingsrum. Klädmäklaren tager sig in genom de stängda dörrarna medelst magiska konst, och man intågar i gula rummet. Klädmäklaren föreslår, att man skall bereda en amulett åt auscultanten för att skydda honom mot fantasiens frestelser. Den upplyste protesterar, då amuletter äro öfvernaturliga. Klädmäklaren påpekar däremot,

att de påkallas af tidsandan och hänvisar till den amulett man nyligen beredt i Upsala. Vid detta tal nyser peruken och lossnar och klädmäklaren sätter den åter på sitt eget hufvud. Man intågar i Stora börssalen, och under afsjungande af verser ur akademiska skalder slår man sig ned vid bordet med de aderton silfverljusstakarna. Den upplyste påtager Nils Lorenz Sjöbergs nattmössa och en ännu lefvande tänkares nattrock. Besvärjelserna börja, hvarunder man bränner strödda blad af Svenska Akademiens handlingar och underliga örter. Syner visa sig, hvilka satirisera åtskilliga ämbetsverk och institutioner (Bemedlingskommissionen, Rikskonsumtionsanstalten, Militärdisciplinen, Pressens olika organer, Justitia, Magasinsdirektionen m. fl.). Det sista af dessa allegoriska väsen, som visar sig, är en dam, klädd med den utmärktaste smak. Det är Plattheten. Den upplyste lyfter tre gånger på Nils Lorens Sjöbergs nattmössa och utropar: 'Inbildning, endast du förljufvar människans öden!' Plattheten är den upplystes skyddsgudinna, och han dånar af förtjusning öfver att en gång hafva skådat henne ansikte mot ansikte. När han åter kommer till sig, räcker han auscultanten den färdigjorda amuletten som ett skydd mot fantasiens lockelser. Det är en blybit, hvilken smälts öfver upplysningens fackla.

Auscultanten är nu lika nykter och redbar som i sin ungdom, då han aldrig hörde fåglarna sjunga utan att skratta åt deras pip. Klädmäklaren lofvar honom, då han önskar föra processer, att göra honom bekant med Skeppsbrons mest ansedda hus. Nästa morgon stämma de också möte hos grosshandlare Kneippe för att frukostera. Det är samme grosshandlare, som auscultanten tidigare sett på Djurgården under eken i sällskap med sin fru. Frun håller just på med att undansnilla husets tillgångar, hvarmed klädmäklaren är henne behjälplig. Grosshandlaren skall nämligen göra konkurs. Klädmäklaren öfvertager en fordran på femtio tusen kronor, och äfven auscultanten huggas med en inteckning af frun. Man frukosterar utsökt med fina viner, samtalande om lämpligaste sättet att tjusa domstolar. I denna satir mot Stockholmskonkurserna siktas äfven Högsta Domstolen.

Klädmäklaren och auscultanten skiljas för att åter mötas vid

rådhusrätten klockan elfva. På vägen går auscultanten in i Storkyrkan, där han finner referendarien och Thorleifsson i samtal. Den förre utvecklar, att hela verldsystemet hvilar på den eviga rättvisan. Men många glömma det eviga för jordelivets skönhet. Sådan var också den unge man, för hvilken han uppläst S:t Jörans legend, hvilket han valt som en prøfvosten. Men han var icke den han förmodat. Klädmäklaren förleades af sin högfärd liksom en gång S:t Jöran, och därför vandrade han ännu här på jorden efter många århundraden. På Thorleifssons fråga, om mänskan kan ställa sig i förbindelse med det osynliga, svarar referendarien jakande och tillägger att, om det anstode mänskan att göra det, skulle han med den käppkrycka han håller i handen kunna öppna förbindelse med andeverlden.

När auscultanten hör detta, rusar han fram och rycker kryckan till sig, förklarande att det icke skall ske, samt öfverlämnar den åt klädmäklaren.

Vid domstolen afgör auscultanten konkursärendet till förmån för den oredlige cessionanten, under det att Thorleifsson försvarar Alexandras sak, hvilken af grosshandlaren, en för detta bokhållare hos hennes far, blifvit bestulen på en betydande del af sin förmögenhet. Thorleifsson söker efteråt tala honom till rätta, men auscultanten är nu fullständigt förtorkad.

Därefter afhämtar auscultanten Catharina för att föra henne till den nya pension, som grosshandlarefrun öppnat. Catharina undviker honom, men upptändes däremot af kärlek till en löjtnant, samme löjtnant som uppträdt under besvärjelsescenen i Kungsträdgården, och förklarar honom midt på Norrbro sina känslor. Auscultanten skrifer på en sedel för honom — äfven han har genom nattens besvärjelsescen fästats vid honom med magiska band — och begifver sig därefter till klädmäklaren för att omtala sina bekymmer. Det visar sig, att det är på grund af föregående nattens misslyckade besvärjning i Kungsträdgården och något trolleri af Alexandra, som Catharina vändt sin håg från auscultanten. För att frigöra henne från förtrollningen föres hon af klädmäklaren till en öfverste, som magnetiserar fruntimmer, och Catharina afhämtas för detta

ändamål i pensionen (*här slutar mskript 3*). Öfverstens väntrum med där varande fruntimmer beskrifves satiriskt i en tafla à la Hogarth.

Auscultanten aflägsnar sig. På aftonen uppsöker han åter klädmäklaren. Dennes oro för Catharina är nu som bortblåst. Hon hade strax blifvit clairvoyante och berättat, huru hon kunde botas. Den upplyste var ute och sökte löjtnantan, utan hvars närvaro kuren ej kunde företagas. Klädmäklaren är emellertid mäktig bekymrad, dock icke för tankeställaren till excellensen, som ej längre är värtalig; han hade redan förfärdigat en resonansbotten, öfver hvilken han spänt gamla pukskinn, som han köpt i kongliga förrådskammaren, där de användts till rikspukor. Däremot hade han ett stort besvär för att skaffa de fem ideer åt Väderhanen, som denne lofvat tidningen Cometen, hvilken befann sig i stor brist och nu vid prenumerationsfisket behöfde dem. I en tina, som tillhört kapten Puff, hade han nedlagt icke mindre än 1000 af dennes uppenbarelser och utgjutelser. På dessa hade han gjutit flera slags flytande ämnen från vatten till Schweizerpunsch; men han hade icke lyckats utlaka något. Sedan hade han sökt späda luten, och den stod nu till krämning uti ett käril, som påstods hafva varit nyttjadt af adjunkten Höijer i Upsala, men vätskan ville icke taga krämp utan den bara häfde sig och pöste. Auscultanten förslog honom då att lägga något särskildt ämne i krämpan. Klädmäklaren svarade, att han redan ditlagt ett extrakt på insända artiklar men utan framgång. Auscultanten rådde honom då att lägga dit *desinterressement*, hvilket Cometen själf satte största värde på. Klädmäklaren följde rådet och nedlade en hel gröpe med prenumerationsmedel. Krämpan betäcktes då strax med en eldfärgad hinna och när den kallnat, funno de på botten af kärilet hungerns metmask (*Auri sacra fames*. Horat.).

I detsamma infann sig den upplyste med löjtnanten. Denne vill gifta sig med Catharina, men klädmäklaren söfver honom genom att låta uppläsa ett af sina ännu icke prisbelönta täflingsämnen om *Verksamheten eller Drömmarnas inverkan på Domarne*. Detta tager skruf. Catharina blir befriad från sin kärlek och löjtnanten affärdas med en vaktbricka af silfver.

Den upplyste är emellertid ytterst nedslagen, då klädmäklaren

förkunnar för honom, att han förgäfves sökt i andevärlden någon, som ville bistå honom. För att trösta honom skänker han honom en burk ognomantisk salva, som han skulle stryka på naglarna. Därefter kunde han på naglarna se och läsa besynnerliga saker, hvarigenom hans möda med sammanskrifvandet af tidningsartiklar skulle betydligt lättas. Den upplyste förklarar emellertid, att han länge begagnat sig af detta medel. Klädmäklaren framkallade dock en af de andar, som den upplyste användt vid sina operationer. Därvid vältes tinan af auscultanten, eldslågor fylla rummet, och till den upplystes förfäran förvandlas klädmäklaren till den gamla Stockholmsposten, som har lof att skriva i den nya, så mycket han vill. Den upplyste nedföll konvulsiviskt vid denna syn, hållande skriftstallarburken emellan sina händer. Besvärjningen fortsattes. Ur eldslågorna framgår en lång och mager man, Thåfaesius, och en svart hund, hvilken faller ned död, då gestalten går emot honom. Därefter uppstå astralandar, hvilka söka taga bugt på klädmäklaren. Denne sänder auscultanten till sin broder för att bedja om hjälp.

Auscultanten lyder, fast motvilligt, och insläppes till referendarien, som just lyfter från elden en degel med guld, hvilken han tillverkat med tillhjälp af alkemiens eldröda lejon, som slumrar i famnen på en lågande drake. Då Humblom för att blidka dessa djur räcker emot dem upplysningens amulett, fyller draken rummet med eld och lågor. Den ena elementaranden efter den andra visar sig, och det är slutligen fara för både auscultantens och till och med för referendariens lif, då Thorleifsson in finner sig med Salomos krycka. Ingen annan skada sker än, att den upplyste finnes död på golfvet. "Inbillningen har bekommit honom illa."

Därefter skrider man till begrafning af den upplyste. Referendarien håller ett slags liktal öfver honom. Köksredskapen intåga och uppstämman ett klagoskri, liket lägges i en kista och ställes på en lit de parade af "stämplade tidningar, som Riksgäldskontoret nekat att återtaga". "Nu hördes fnaskande, träfvande, petande, skrapande och slutligen fnysande." Kunglig sekreterare Väderhane inträder för att underrätta sig om, hvad som förehafves. Han bereder sig att hålla en tjenstskyldig äre- och liktjänst, och som Thor-

leifsson fruktar, att talet blir långt, aflägsnar han sig. Klädmäklaren vill sätta på sig peruken, men den konsttrar. Aldrig gjorde sig den store Cagliostro så rar, svarar klädmäklaren. Referendarien förklarar, att det icke är Cagliostros peruk och på klädmäklarens fråga, hvad den är, vidrör referendarien peruken med kryckan, och den svarar själf på frågan.

Af planen ser man, att icke många scener återstått, innan romanen slutat. Referendarien behåller nu makten. Lik en annan Prospero härskar han med andarnes tillhjälp, och det goda afgår med segern. Han tvingar grosshandlaren och klädmäklaren att bekänna sina skurkstreck, den förres hustru efterskickas och måste återlämna det oredligt förvärfvade, sedan Thorleifsson bevisat hennes bedrägeri. Den gode referendarien skänker henne emellertid allt guld i degeln. Därefter följer en scen, hvars innebörd det är svårt att förstå: grosshandlarefrun vaskar guld. Hon upptäcker väl därunder, att referendariens guld är af en annan art än det hon sätter värde på.

Därefter firas Alexandras och Thorleifssons bröllop. Äfven denna scen skulle blifvit till en stor allegorisk målning, som försiggått i Storkyrkan. Thorleifsson, representanten för rättvisan och ädelheten, den verkliga S:t Jöran ses nedstiga från dennes häst och tager Alexandra, prinsessan, vid handen. Kyrkan är full af de från Ehrenstrahls tafla samt Epitafierna nedstigna bilderna. Öfver hela scenen nedblickar Kristus, orörlig men klart skinande. Men äfven i denna högtidliga scen äro groteska figurer inblandade. Djäflar funktionera som präster. Och i en magisk spegel, som referendarien framräcker, upptäcker ordensbiskopen, att Humblom är Gereons åsna. Humblom utnämnes till rikshärold och vaknar i detsamma som Thorleifsson utopas till kajsare.

II.

Bland Livijns manuskripten finnes också en liten grupp af aforismer, hvilka troligen äro nedskrifna under tyska fälttåget. I en af dessa yttrar han: "Drömmar, drömmar! I ären min himmel och mitt helvete. Jag drömde . . . den mest fantastiska trollroman. Mindes jag den rätt och kunde beskrifva den, så vore "Der Zauberring" snart fördunklad."

Det är visserligen icke troligt, att "Riddar S:t Jöran" i den form vi känna den utgör en nedskrifning af denna dröm; i hvarje fall hafva då många detaljer och hela romanens innebörd under årens lopp förändrats. Men drömmens bilder har Livijn icke kunnat glömma, och slutligen har det ögonblick kommit, då han gripit till pennan för att nedskrifva dem.

Mycket i romanen tyder i hvarje fall på, att dessa scener först tecknat sig för författarens inre öga som en brokig serie af underbara trollerier, hvilka, så att säga, spontant uppstått ur ett centralmotiv, men utan att vara förbundna med hvarandra genom en djupare mening. Alla fantasibegåfvade naturer känna till detta tillstånd, då själen, försänkt i sig själf, i drömmande eller vakande tillstånd leker fram bild efter bild liksom ett kaleidoskop. För skalden själf äro dessa bilder hufvudsaken. Han njuter dem i skapelsens ögonblick utan att fordra någon förklaring, njuter dem som en slags musik, åt hvars toner han saligt hängifver sig. Hvem kan tvifla om att det är i denna sinnestämning, som Ariosto fördjupat sig i alla de naiva sagor, af hvilka han uppbyggt sin skimrande hjälteedikt. Vi kunna ännu skönja det i den hänförelse, hvarmed han beskrifver stridsscener, paradisiska trädgårdar, magiska förvandlingar, hjältinnans skönhet och Rolands galenskap. Och när Cervantes håller domedag öfver de gamla riddarböckerna ana vi, med hvilken ömhet och kärlek han ännu omfattar dem. Så omedelbart, utan alla tankar på metafysiska förklaringar är det också som Atterbom under sina barnår vid lampans sken försjunkit i läsningen af de sägner, hvilka senare skulle skänka honom stoff till hans fantastiska sago-
spel.

Helt annat blir förhållandet, då skalden vill nedskrifva sina syner. Hvad som fångslar honom själf som en salig dröm, skulle för läsaren lätt blifva en långtråkig följd af beskrifningar eller platta äfventyr. Endast mycket primitiva kulturskeden äga ännu tillräckligt af barnets naivitet för att kunna fröjdas af sådana bilder. Under mera reflekterande tidsåldrar fordrar man däremot, att dessa bilder skola sammangå till en avslutad enhet, att de uppbäras och sammanhållas af en idé. Så är redan fallet i Ariostos och Cervantes satiriska diktningar, och under sjuttonhundratalet, då man ånyo började att leka med de gamla medeltidssagorna, gaf man dem oftast en didaktisk tydning. Nyromantiken fångslades särskildt af sådana berättelser, i hvilka den skyttade ett sammanhang med sitt eget idéinnehåll och i hvilka den således med lätthet kunde inarbeta en eller annan symbolisk eller satirisk mening. Öfverallt finna vi under senare århundraden, huru sagans drömgestalter för att få inträde i dikningens värld måste skruda sig i tankarnas slöja.

Inför denna nödvändighet har också Livijn stått, då han ville meddela sin omgifning alla dessa magiska scener, som så lifligt sys-selsatte hans egen fantasi. Han måste gifva dem ett tankeinhåll. Ridder S:t Jöran utgöres därför icke endast af en serie fantastiska bilder i Tusen och en Natts stil. Den har, såsom det med alltför mycken tydlighet framgår af ofvanstående redogörelse, under utarbetandet format sig till en satirisk allegorisk roman, i hvilken Livijn velat säga sitt ord om de tankar och känslor, som genomströmmade hans upprörda tidsålder. Livijns roman är i prosa en slags parallell till Atterboms "Lycksalighetens ö". Båda författarne hafva efter bästa förmåga sökt tjusa läsaren med en brokig följd af underbara äfventyr, men hvart och ett af dessa gömmer på en tanke. Och båda hafva i dessa dikter fått ett utlopp för det missnöje de kände med samtidens människor och tilldragelser. Båda hafva velat väga tiden på en våg, och funnit den för lätt.

Livijn hade åtskilliga förutsättningar för att lösa en dylik uppgift. Han stod på midten af sin lefnads bana, och de år han hade bakom sig hade varit rika på erfarenheter af mångahanda slag. Hans lif hade fört honom vida ikring i rikets olika delar. Han hade

studerat i Lund och Upsala, tjänstgjort i hufvudstaden och på Väst-kusten, deltagit i mångahanda praktiska företag och därunder lärt känna många människor af olika samhällsklasser. Han hade genomlefvat den stora litterära striden, som trots alla dagens småaktigheter på ytan, gömde på vidtgående principspörsmål. Med kanske ännu lifigare intresse hade han sedan sin tidigaste ungdom följt de politiska striderna; efter bosättningen i Stockholm hade han som publicist då och då själf ingripit och sagt sitt ord i dagens frågor, och vid 1823 års riksdag hade han suttit som sekreterare i ett af utskotten. Allt detta hade förskaffat honom mycket intim kännedom om de makter och personligheter, som voro i rörelse. Hans duglighet såsom ämbetsman var pröfvad och erkänd, och den hade äfven belönats med vissa framgångar. Men han hade också haft tillfälle att besanna Shakespeares ord om "de sparkar, som odågan ger den tåliga förtjänsten." Dylika erfarenheter hade underblåst det oroliga missnöje, som var honom medfödt och kanske öfver höfvan skärpt hans öga för omgifningens svagheter.

Af stor betydelse för hans utveckling hade deltagandet i tyska och norska fälttågen varit. Erfarenheterna därunder vidgade hans blick, så att han såg djupare och längre. Han hade lärt sig förstå, att mänsklighetens historia icke är afslutad med en generations strider, utan att den försätter sig medelst ett gradvis urval genom tiderna efter det gamla ordet: många äro kallade, men få utvalda. Ungdomens alltför trofasta och sangvinska rationalism, som tror att allt samhällsodt låter bota sig genom några enkla formler, hade blåst bort under lifvets strider. Därute på slagfälten och vid de nattliga bivuakeldarne hade han insett religionens nödvändighet för individen och samhället. Han hade kommit till insikt om, att tidsrörelserna, äfven om de reste sig som skyhöga vågor, endast voro en ögonblickets lek af de eviga makter, som i det osynliga styrde människosläktets vandring mot obekanta mål. Många illusioner hade han förlorat, men sin djupa ärlighet, sin brinnande rättskänsla hade han kvar. De voro malmen i hans väsende. När han såg dessa kränkta, förjagades löjet från hans eljest sällan allvarliga ansikte och harmen gnistrade i hans ögon. Han var en mogen

man, rik på erfarenhet, orädd och varmt fosterländsk, men hatande frasen.

Framförallt var han djupt missnöjd med de inre förhållandena i Sverige — han som så många andra. Men han var för litet partiman och för mycket individualist för att svärja trohet vare sig åt liberalismen eller konservatismen. Efter ett lif, i hvilket misräkningarna varit flera än framgångarne, och under hvilket han medvetet gått emot sin naturs djupare fordran, kärleken till poesien, kände han starkt och lefvande disharmonien mellan det inre och det yttre, mellan dikt och verklighet, mellan ungdomsdrömmarnas rosenfägring och lifvets kalla nakenhet.

Denna disharmoni kunde han aldrig upplösa och öfvervinna. Hans enda lisa bestod i att bikta den i diktens form. Det är denna disharmoni, som skymtar som den vemodiga bakgrunden i Spader Dame och söker muntra sig och läsaren med ständiga kvickheter och upptåg. Det är också detta missnöje med lifvets prosa och denna längtan efter ett bättre, som uppbär Riddar S:t Jöran. Huru djupt det var känt, framgår af det ofvan citerade brevet till Rääf, hvilket klart angifver hans sinnesstämning vid denna tid.

Vi återfinna denna världsbetraktelse i romanen, hvilken just framhäfver denna motsats mellan poesi och verklighet, mellan idealism och materialism, som nästan alltid skymtar bak nyromantikens tankedikter. Denna strid försiggår i hufvudpersonens, hofrättsauscultantens, själ. Humblom är en streber, som endast har en tanke i hufvudet, nämligen att uppnå rikedom och en hög ställning på ämbetsmannabanan. Han är utan själfständighet, utan ärlighet, beredd att begå hvilken låghet som helst endast den främjar hans egna egoistiska intressen. Det är medelmåttan utan innehåll, hvilken därför också drifver som ett rö mellan de makter, som kämpa om honom. Alla de underbarheter, som möta honom, säger Livijn i en af sina noter, kunna ej i hans själ uppväcka en poetisk anklang, under det att Thorleifsson dem förutan höjer sig till den punkt referendarien önskar. Han är icke S:t Jöran, den ädla kämpen för sanning och rätt, som referendarien ett ögonblick tror, och därför vinner han icke heller prinsessan och det halfva konungariket. Han

afslöjas som Gereons åsna och slutar såsom innehafvare af ett sådant ämbete, som Livijn funnit tillräckligt löjligt för att med förakt tilldela honom.

De makter, som kämpa om Humbloms själ, representeras af referendarien och klädmäklaren, den förre utöfvare af den hvita, den senare af den svarta magien, både sökande genom sina konster föra honom öfver på sin sida. Referendarien betecknar idealismen; han kämpar för det allmänna med ärlighet och plikt känsla, och hans intresse för Humblom beror därpå, att han tror sig i honom finna den man, som tiden behöfver: Riddar S:t Jöran, hjälten som går i döden för sin tro.

Klädmäklaren åter är egoisten, som endast begagnar sig af statens angelägenheter för att sko sig själf och förverkliga sina speciella intressen. Han ser i Humblom en person, som kan vara honom nyttig.

Men detta är endast romanens allmänna betydelse. Granska vi närmare romanens innehåll, visar det sig, att Livijn i "Riddar S:t Jöran" velat gifva en symbolisk allegorisk skildring af de sociala, litterära och politiska stridigheter, som upprörde hans samtid. Den är så full af satiriska anspelningar på samtida förhållanden af så närgången art, att hela skildringen slutligen visar sig vara en nyckelroman. Betydelsen af åtskilliga af dessa allegorier inses utan vidare och behöfva icke någon kommentar. Andra äro så invecklade, att man endast med svårighet genomskådar dem. I vissa fall skulle det nära nog vara omöjligt att upptäcka, hvad Livijn menat, om han icke själf såsom noter till planen meddelat åtskilliga värdefulla upplysningar. Hvad som särskildt försvårar tolkningen är, att Livijn ofta alluderar på dagens tilldragelser, tidningskäbbel eller riksdagarnes kulisshemligheter, så obetydliga, att de längesedan äro glömda. Dessutom omskrifvas dylika händelser på det mest fantastiska och karrikaturartade sätt. För att taga ett exempel så har Livijn i Besvärjelsescenen i Kungsträdgården först och främst roat sig att med rent etnografiskt intresse utmåla en kärleksbesvärjelse enligt gamla folkliga vidskepelse. Men troligen döljer sig under denna strid mellan olika trollkarlar och trollkåringar ett eller annat tidningsgräl. Det är

också högst troligt, att döma efter andra liknande scener i romanen, att löjtnanten betecknar en verklig person, och dennes äfventyr skulle vidare föra oss in i en ny serie af samtida händelser. Slutligen finnas inväfda i denna fantastiska ram direkta satiriska utfall såsom det kvicka utfallet mot Stockholmspolisen eller mot Karl XIII. På grund af detta maner, når man aldrig till botten. Liksom i ett spegelkabinett återgifves samma bild i tusentals olika prismor. I allmänhet hafva dessa allegorier dels en allmänt symbolisk betydelse, dels syftas på bestämda samtida institutioner eller personer och slutligen hvimlar det af små satiriska slängar, hvilka utdelas i förbigående.

Det var fullt medvetet som Livijn gick tillväga på detta sätt. Han yttrar i en not: "Alla tidningar en masque — de betydligaste nemligen — lagbalkarne likaledes." Af samma anledning är det säkerligen som Livijn på ett ställe i romanen insinuerar, att händelserna tilldraga sig omkring 1795, men samtidigt skämtar öfver alla anakronismerna. I själfva verket hvilat icke någon genomförd historisk kolorit öfver romanen.

Det är icke svårt att förstå, att det var nödvändigt för honom att uttrycka sig på detta sätt, så hvassa, bitande och personliga som angreppen i själfva verket äro. Samtiden hade nog förstått tillräckligt ändå.

För att finna själfva den politiska grundtanke, som genomgår romanen, måste vi först taga i betraktande de järtecken, som klädmäklaren från Burgmans villa frammanar ur svartkonstboken. Det väsentliga i denna syn är följande:

På himlahvalfvet visar sig öfver gamla staden ett fasaväckande och jättestort hufvud. Då denna gestalt utsträcker sin hand, uppstår en morgonrodnad. På midten af denna tronar en ljusgestalt. Den mörka gestalten nedsjunker då och försvinner. Ljuseden sväfvar fram emot staden på morgonrodnadens vingar. Han föregås af en storm, hvilken bortsopar och drifver framför sig alla de vidunder, som klädmäklaren tidigare frammanat, och i hvilka man med lätthet igenkänner allegorier på fala och osjälständiga ämbetsmän.

Äfven Humblom och klädmäklaren drivas oemotståndligt af

ovädret in emot staden. Förgäfves öppnar den senare gång på gång sin svartkonstbok och frambesvärjer olika makter, som skola bekämpa ljusguden. Tusentals tordyflar och trollsländor, hela regimenten af benrangelsmän förfölja den i luften och på jorden. Röökman och hans båda kamrater uppmanas att framträda och förklara, huru oskickligt detta svärmeri är midt under upplysningstidehvarvet, men alla tre upplösas i gestaltens närhet i väder. Platsens skyddsande frambesvärjes, men en frisk vind rifver pennan ur hans hand. Klädmäklaren tilltalar direkt gestalten med orden: "Fly, aristokratiska vidskepelse, monarkiska synvilla eller republikanska fördyring." Väderhanens och jernbärarens röster höras i luften. Den förre angriper "congregationen." Humblom är nu utmattad och vill ställa sig under lagarnes skydd. Klädmäklaren åter förtröttas icke utan öppnar ånyo svartkonstboken och ett stort spökeri af bryggarekärror m. m. följer. Då icke heller detta hjälper, bryter klädmäklaren hämnens insegel och anropar Torsdagens gud och frammanar åtskilliga excellenser och ministrar, men som fredagen redan är ingången, börjar man i stället att kasta på honom med tennstop och kopparfat. Auscultanten föres nu af tvenne ynglingar i blå lifrockar och silfverbeslagna bälten upp till referendarien. Denne afsnäser Väderhanen, som ännu en gång låtit höra sin stämma och antydt att referendarien vore en svensk congregationist.

I denna syn har Livijn velat gifva en symboliskt allegorisk framställning af de historiska händelser, som han själf genomlevvat och som ännu upprörde samtiden, således de viktigaste politiska tilldragelser, som timat efter 1809.

Satanshufvudet, som först visar sig på himmelen, skildras med en serie af epitet, som osökt föra till det antagandet, att det är krigets genius, som på detta sätt framställles. Det sammanhang, i hvilket gestalten står med de öfriga synerna, gör det troligt, att det är de napoleonska krigen som åsyftas, mot hvars bakgrund den följande utvecklingen måste ses.

Detta antagande blifver så mycket sannolikare som Livijn vid dess utmålade säkerligen i någon mån låtit inspirera sig af en liten stämmingsbit, som E. T. A. Hoffmann skref efter slaget vid Dresden

1813 och som han följande år utgaf i Bamberg under titeln *Die Vision auf dem Schlachtfelde bei Dresden*. Livijns maner erinrar om Hoffmanns, färgerna: blod, mörker och eld äro blandade på samma palett. Öfver slagfältet ser Hoffmann en tunn dimma sväfva, i denna simmar ett rökmoln, hvilket förtätas till en mörk gestalt. Således liksom hos Livijn naturliga himlafenomen, hvilka omtolkas till andeväsen. Skepnaden är krigets ande, Tyrannen, Napoleon. Äfven denna gestalt utsträcker sin hand, dock utan att dymedelst frammana någon ny vision; det är endast en gest. Fortsättningen är olika, men i skissen förekomma äfven benrangelsmän, stormen, i hvilken röster höras o. s. v. liksom i S:t Jöran.¹

Satanshufvudet nedsjuncker, då ljusgestalten uppstår, omkring Skeppsbron "som ett stort handelshus, då det upphör att betala." Därmed antydes troligen den penningkris, hvilken hemsökte Sverige omedelbart efter de napoleonska krigens slut.

Ljusgestalten, hvilken framsväfvar på morgonrodnadens vingar, och hvilken Livijn utmålar med högst poetiska färger, skulle det ligga närmast till hands att tolka, som Phosphoros, det vill här säga, nyromantikens litterära genombrott i Sverige. För en dylik tolkning talar, att klädmäklaren, som i viss mån är en representant för förståndsupplysningen och den akademiska smaken, uppmanar de tre kälkborgarne Röökman, Rööklund och Röökström att framträda och förklara, huru oskickligt detta *svärmeri* (som ljusguden tillställer) är midt under upplysningstidehvarvet. Under synens fortgång får gestalten en afgjordt politisk betydelse. Fortsätter man denna tankegång, skulle därmed antydast, att den litterära rörelsen öfvergick i den politiska ultraismen. Väderhanen, hvarmed åsyftas Argus-Johansson, kallar också hela det oväsande, som stormen framkallar, för den svenska congregationen, det slagord, hvarmed Argus hudflängde den historiska skolan. Såsom en af dessa svenska congregationister utpekast tydligt referendarien.

¹ I en not angifver Livijn själf en annan förebild för synen nämligen berättelsen om en björn af eld, som 1580 syntes öfver Stockholms slott, från hvilken utgingo sådana lågor, att vakten i Stockholms slott trodde, att eldsvåda utbrutit. Se J. SCHEFFERI *Memorabilium sueticae gentis exemplorum*. Amsterodami & Hamburgi 1671. Sid. 10.

Men denna tolkning är säkerligen för speciell. Livijn har nämligen sin egen säregna uppfattning af dessa historiska företeelser. Man bör jämföra synen med ett yttrande, som han fällt i förordet till första delen af Markalls sömnlösa nätter, där han karakteriserar Wallmarks politiska ställning. Han säger där:

Han (Wallmark) uppträdde på en gång såsom en djerf den medborgerliga frihetens härold, stack i sitt bälte några puffertar, laddade med några *liberala idéer* efter nyaste uppfinning, samtligen införskrifna utomlands ifrån, drog ut och höll i vådret de mest pathetiska tal öfver constitutioner och folkrätt, hvarvid han likväl, för att ej reta stormarnes vrede, merendels i rättan tid kom i hog att behändigt ombyta ställningen efter hvarje vindkast och väderstreck . . . En smidig Ultra i sjelfva botten af sin varelse, spanade han att finna den lämpligaste skådebanan för glitterguldets af sina tillbörligt oskadliggjorda frihets-maximer; att finna ett land, der man ännu såg en oförsvagadt kraftfull sammanverkning af poeter utan snille, granskare utan kunskaper, Embetsmän utan förstånd, Administratorer utan redlighet och Tidningsskrifvare utan sans . . .

Här karakteriserar Livijn Wallmark som en politisk lycksökare, i grund och botten en ultra, men som slår ikring sig med liberala fraser. Så underligt det kan låta är detta Livijns genomgående uppfattning af åtminstone en viss art af liberalism. I sin skrift *Om Ministère och opposition* utvecklar Livijn den satsen, att den opposition, som leder sina anor tillbaka till adelns stämplingar under Gustaf III, i sjelfva verket endast är en förklädd aristokrati, som begagnar sig af vissa liberala idéer för sitt eget dubbelspel. Det är just denna synpunkt, som också uttalas i synen, då klädmaklaren på ofvannämnda sätt tilltalar ljusgestalten. Med andra ord, ljusgestalten betecknar liberalismen eller kanske ännu allmännare den nya tidsrörelsen, som efter napoleonskrigen 1814 inbryter och förändrar de svenska samhällsförhållandena. "Medan vi jubilerade som bäst", säger Livijn i ofvan citerade skrift,¹ "öfver den vackra morgonrodnad, som skulle uppgå öfver jorden" . . . Här begagnar han således åter uttrycket *morgonrodnaden*, fast närmast för att beteckna den ekonomiska sidan af framåtskridandet efter 1809.

¹ Se LIVIJNS *Samlade skrifter*, II, sid. 102.

En annan fråga, som också sammanhänger med denna syn är, i hvad mån referendarien har sin hand med i denna besvärjelse. Öfverallt eljest i romanen kämpa de båda trollkarlarne emot hvarandra, och därför äro också alla de magiska scenerna dubbla. Klädmäklaren utför vissa magiska konster i det ondas tjänst, men referendarien ingriper och besegrar honom. Stundom korsa till och med besvärjningarna hvarandra, hvarigenom mycken förvirring uppstår; så i Kungsträdgårdsscenen och Perukscenen. Mot slutet af denna Djurgårdssyn, då stormen nått in till staden och Väderhanens röst höres i luften, uppträder också referendarien. Han åthutar Väderhanen, då denne ånyo angriper honom. Men fråga är, om klädmäklaren framkallar ljusgestalten. Troligen är detta fallet, såsom det också antydes i planen, fast Livijn i en not till detta ställe närmare utvecklar, huru långt klädmäklarens magiska krafter sträcka sig. Han säger nämligen:

»Vid detta tillfälle måste alla sådana figurer, som efter vår folktro verka och stå i förhållande till de mörka makterna visa sig. Således Tomtegubbarne från Blå Porten, Sjøråt med Ladugårdslandsviken, Bergtrollen vid Bergen, Djurgårdens skogsfru. Från Ladugårdssidan hör man gasar excercera. Men allestädes bör klädmäklaren icke kunna höja sig öfver den rådande folktron. Äfven en lyktgubbe eller Själfvrängare visar sig. Denne är en afiden hög domare. Sedan dessa icke förmått uträtta något, framträder verkliga skräckgestalter. Således ses en hel molnklunga öfver staden i ett Satanshufvud med tänder rysligt bleka som de plundrades lik på slagfälten i månskenet, utur ögonen flammar en blå eld, kring munnen skummar sig gult etter och från näsan utgår ett högrödt töcken, som uppstiger och bildar en mäktig tiar, hvarpå Storkyrkotornet lyser såsom kors».

Klädmäklaren har således endast makt öfver den folkliga vidskepelsens fantomer samt skräckgestalterna. Ljusgestalten nämnes icke, och klädmäklaren riktar just de flesta af sina besvärjelser emot denne.

Å andra sidan åsyftar säkerligen referendarien ljusgestalten med några varnande ord, hvilka han riktar till Humblom, då denne presenterats för Alexandra: "Då du nämnde Riddar St. Jöran", yttrar han, "var det en gud, som bad dig att så tala. Nu vet jag, hvem

du är, och jag vet äfven, att för dig framblixtrar aningen därom, oakadt vedersakaren framspeglar för din syn en förtrollad morgonrodnad af detta livvets purpurnoln och betäcker den eviga solen inom dig med andliga skyar. Förstå dig därför sjelf och skingra dessa tomma dunster af jordisk grannlåt. Endast på detta sätt kan du svänga dig högt öfver tiden och försänka dig i tro och kärlek. Gud förpantade dig åt kvalen och sålde dig åt döden, derföre att du älskade friheten, uppenbarad i försoningens makt och dyrkade sanningen, uttalad af honom, som bröt trälldomens bojar.“

I dessa ord finner man en direkt häntydan på ljusgestalten, hvilken framställes som en morgonrodnad. Referendariens uppfattning om liberalismen eller dessa nya tidsrörelser, öfverensstämmer också med Livijns egen skildring af denna rörelse i “Ministère och opposition“, hvilken han kallar för Aristokratismen.

Efter denna granskning af Djurgårdssynen, som blottar själfva grundbetydelsen i romanens allegorier, torde det vara skäl att ägna någon uppmärksamhet åt hufvudpersonerna. Först är det då lämpligt att taga i betraktande peruks scenen och tolka dess betydelse. För att få en förklaring på denna scen, måste man slå upp Hans Järtas kvicka satir *Några tankar om sättet att upprätta och befästa den urgamla franska monarkien*. Järta gör där peruken till en symbol för *l'ancien régime* och således i allmänhet för det föråldrade i staten, hvilket ställes i motsättning till de opudrade jacobinska hufvudena, som representera de republikanska idéerna.¹ Fosforisterna, hvilka tidigt hade ett horn i sidan till Järta för hans parodier och angrepp på nya skolan, funno ett nöje i att framhäfva den motsats, som de trodde sig finna mellan Järtas tidigare jacobinska och hans senare ultrastiska åsikter. Icke minst Livijn har både i bref och annorstädes med uppmärksamhet öga följt Järtas färd mellan de olika partierna. I Markalls sömlösa nätter (I, 3) finnas några roliga verser, som hafva Livijn till upphofsman, och i hvilka peruken fått sin plats i Järtas vapen:

---

¹ Se FORSELLS upplaga af Järtas skrifter, I, sid. 13 ff.

Riddaren Hans dernäst, den Jans nu mera sig skrifver:
 Skyddande råttor, som frätit utur magazinernas gömmor,
 Han på ett oxelberg kom fast i den slemmaste vända.
 Hjelp i faran han fick; se'n dansade mössen på borden.
 Läkt från såren, han ströfvade ut bland phosphoriske männer,
 Ämnande sticka dem ner med i mörkret smygande infall,
 Och till förlägenhetens bestånd lät han skina sin visdom,
 Snyttande händigt det ljus, som spriddes af frihet att trycka.
 Liten och nätt var hans sköld, tudelad på tvären och öfverst
 Märkt med en krönt allongeperuk: derunder den röda
 Frihetsmössan med inskrift: *Jag och Fäderneslandet.*

Det är samma peruk, hvilken i verserna här ofvan symboliserar monarkismen i motsats till republikanismen, hvilken drifver sitt ofog i romanen, fast den — för öfrigt fullt tidsenligt — förvandlats från en allongeperuk till en peruk med drakklor, d. v. s. stångpiska. Livijn blir icke trött på att gyckla med peruken, hvilken enligt klädmäklarens utsago tillhört den store Cagliostro. När fantasteriet spökar som värst, måste den fram, ty den har en hemlighetsfull förmåga att förjaga alla inbillningsfoster. I den scen, då den för första gången fastnar på Humbloms hufvud betecknar den statsperuken eller "de riktiga åsikter", hvilka hofrättsauscultanten är så mån att tillägna sig. Den sitter, där den sitter, emedan enligt referendariens besvärjelse ondt bör sälla sig till ondt. I Besvärjelse-scenen i Kungsträdgården sättes den först på Catharinas hufvud af klädmäklaren med de orden:

Känn här förståndets Gud, som till ditt inre tränger.

Catharinas upprörda känslor lugnas då och peruken appliceras därefter också på Humbloms hufvud som ett kalmerande plåster.

Peruken betyder synbarligen här förståndet i motsats till fantasien, hvilket ju också förklarar, att den enda som har makt med den är upplysningens representant, Lindwurm.

Peruken har ursprungligen tillhört referendarien, men sedan fallit i händerna på klädmäklaren. Därom och om åtskilligt annat upplysas vi i den sista af romanens utarbetade scener, hvarest referendarien något lättar på det mörker, som omsveper den. Han

förnekar, att det är Cagliostros peruk, vidrör den med sin magiska krycka och låter den liksom i sin ungdomsskrift om den franska monarkien ungefär i följande ord själf uppenbara sina hemligheter:

Då den outtröttelige hjelten Sawarow Rimmiskoij inträngde i Paris för att efter sitt löfte insätta franska konungen uti sina ärfda rättigheter, sade peruken, då föll min mästare och skapare, bland andra tankar om sättet att upprätta och befästa den urgamla franska monarkien på den att anlägga en transitohandel med menniskohår. Han tillade då hvarje egendomsherre rättighet att på sina underhafvande afklippa håret intill en viss längd. Och ehuru han då var ung och ej uppskattad som sig vederbör, insåg han, att svårigen någon förändring i perukens väsende kunde göras utan att stöta de fördomar, hvilka göra peruken af en viss vidd och form till osvikliga tecken på vishet och genialitet. Och änskönt han sönderbröt sin adliga sköld för att med smällen deraf skrämma den, som aldrig varit annat än rädd, var han likväl klok nog att lägga till godo ett tillräckligt antal sansculottluggar för att deraf kunna vid tillfälle låta göra sig en skön och ansenlig embetsperuk. Peruken är just frukten af dessa mödor. Ödet har skiljt honom från hans mästare, men han går nu att återuppsöka honom. Han är icke längre samme brusande yngling, men mina lockar äro icke heller så pösande. Han har satt sig likasom tupeen på mig och om hans fordna och nuvarande åsikter skulle stöta på hvarandra och vara vid det elaka lynnet, så är det troligt, att gräl skulle uppstå dem emellan. Ty man ser en sak ur högst olika synpunkter, då man ser dem i opposition mot en embetsperuk eller under constellationen af en sådan, för att tala i Stjernsökarevetenskap, likasom man kan skratta mycket åt en akademi, innan man ser sitt namn fogadt till de academiskas, men icke finna det ringaste skrattvärdt, sedan man själf kommit på en numrerad plats.

Peruken är således här en symbol för det vacklande mellan olika åsikter, hvilket enligt Livijns uppfattning utmärkte Järtas politiska uppträdande.

Af denna scen kunna vi också se, att Livijn med referendarien syftar på Hans Järta. Det är han, som äger makten att låta peruken tala, och det insinueras också tydligt, att icke klädmäklaren, icke heller Cagliostro, utan referendarien är den ursprungliga ägaren af peruken. Rundt omkring i romanen finnas fullt af allusioner, som bestyrka detta antagande, att referendarien från en viss sida sedt är identisk med Hans Järta. Referendarien lifnär sig med att rulla

rökgubbar, hvilket han finner hårdt, sedan han i 45 år troget tjänat staten. I detta yttrande har man säkerligen en karrikerad framställning af Järtas lefnadsomständigheter, sedan han 1821 tagit afsked från landshöfdingeämbetet i Falu län och därefter så godt som uteslutande var hänvisad att lefva af egna tillgångar och en liten pension. "Rökgubbarne", som han tillverkar, utgöras naturligen af hans olika skriftliga inlägg i dagens frågor. I noterna heter det, att referendarien stöper kulor åt Jacobinerna i Frankrike och samtidigt hänvisas till Järtas skrift om monarkiens återställande i Frankrike.

Järta hade i skämtsamma dikter angripit både fosforister och göter. Det är också i hans mun, som Livijn lägger sin satir mot dessa båda skolor, "i det han skildrar den sanna kraften i motsats till den götiska, den sanna poesien i motsats till den phosphoristiska, den sanna religionen i motsats till den antagna."¹

Järta uppträdde äfven emot liberalerna bland annat i *Odalmannen*, som var ärnad som ett angrepp mot den framstormande oppositionen. Det finnes i romanen flera satiriska utfall mot denna tidskrift. Det är också referendarien, som i romanen åtsnäser och nedtystar Argus-Johansson, då han blir alltför stortalig.

Tydligt anspelas också på Hans Järta i ett replikskifte mellan Humblom och klädmäklaren. Den förra frågar, om referendarien verkligen är en sådan trollkarl. — "Grufvelig", genmäler klädmäklaren. "Det är just det, som hindrat hans fortkomst i verlden. Höga vederbörande känna honom mycket väl. Han går aldrig några önskningar till mötes." Det är en dålig människa. Järtas själfständighet och afböjande af flera ämbeten samt hastiga reträtter afses naturligen i detta yttrande.

Äfven bakom klädmäklarens mask skyntas dragen af någon samtida, betydande politisk personlighet. Han framställes som en politisk vindböjtjel, hvilken för egoistiska ändamål begagnar sig af olika tidsströmningar. Klädmäklaren är med andra ord en representant för den aristokratiska oppositionen sådan som Livijn tecknar denna rörelse. De allmänna dragen i klädmäklarens karaktär erinra om det porträtt Livijn gifvit af Wallmarks politiska personlighet i inled-

¹ Not 11.

ningen till Markalls sömnlösa nätter. Dock kan man af flera skäl icke tänka på denne. Klädmäklaren har mycket att göra med Argus-Johansson, hvilken uppträder vid hans sida i kampen mot referendarien. Han hjälper också Argus-Johansson att skaffa fem idéer till *Cometen*, hvarmed väl åsyftas något medarbetarskap af en eller annan art i denna tidning. Slutligen illustreras också det intima förhållandet till Argus, då det heter, att klädmäklaren till medjan inkommit i en björn¹ och med alla krafter arbetade att komma lös från de små ljusblå varelser, som referendarien redan en gång tidigare sändt emot honom. Försöket misslyckades emellertid, ty hos dessa lätta varelser saknades den villfarighet, som så ofta bispringer en politisk hamnlöpare, då han kryper ur oppositionsskinnet in i det ministeriella för att blifva landshöfding eller få en orden. Slutligen berättas det också om klädmäklaren, att han förfärdigar en tankeställare till den store vältalaren excellensen Wetterstedt.

För att identifiera personen ifråga bör man framför allt fästa sig vid, att han är en representant för aristokratismen sådan som Livijn skildrar den. I "Ministère och Opposition" syftas tydligt på samma person t. ex. i följande ord: "Mycket klokt är det däremot af de aristokrater, hvilka ödet förnekar den sällheten att få lägra sig i maktens ljufviga solsken att ikläda sig demokratens dräkt, lära sig dess språk och efterapa uttrycken af dess känslor". Hvem Livijn med dessa ord syftade på visste hvarje samtida och icke minst den angripne själf.² Det var oppositionens förnämste ledare under 1818 års riksdag och äfven senare, C. H. Anckarsvärd. *Klädmäklaren* är just ett namn i Livijns satiriskt burleska stil för att beteckna honom. Namnet har naturligen uppkommit däraf, att Anckarsvärd uppträdde till försvar för rust- och rotehållarne emot det af militärerna enligt hans mening alltför långt drifna kasserandet af klädespersedlar. Som bekant väckte denna händelse stort uppseende, ej minst därför, att Anckarsvärd anklagades för majestätsbrott på grund af sitt skrifsätt.

¹ Björnen är åter Argus.

² Jfr Biogr. lex. I, artikeln Anckarsvärd (själfbiografi) och försvaret mot Jan Janssons skrifter.

Äfven för Humblom har Livijn säkerligen haft lefvande modell. Han har åtskilligt att göra med tidningarna. Humblom yttrar äfven, att om han icke vunne framgång på tjänstemannabanan, ärnade han blifva tidningsman. Han har befattat sig med politik, men ej förrän vid sista riksdagen, då han sökte blifva cancellist i Bondeståndet, men gick därom miste, troligtvis, emedan sekreteraren ej förrän under Riksdagens lopp lärde att rätt känna honom, såsom han själf försäkrat honom.

Åtskilliga af dessa drag passa synnerligen väl på en person, hvilken Livijn ofta förföljt med sina sarkasmer, nämligen S. L. Theorell. Denne var liksom Humblom jurist, men lifligt verksam i journalistiken. Livijn kallar honom i flere artiklar "den store obetydliga" och angriper honom för hans högfärd och egenkärlek och brist på djupare kunskaper. Livijn angriper honom också för hans uppträdande i flera mycket omtalade processer och förebrår honom att endast krusa för de maktägande och förnäma. Liksom Humblom dömer han till fördel för dem, som hafva makt och pengar. Theorell var nära lierad med Anckarsvärd och gick dennes ärenden liksom Humblom är nära förbunden med klädmäklaren. Vid riksdagen 1823 spelade han en viss roll, i det han "skref memorial, som han stack i händerna på bönderna". Sådan var Livijns uppfattning af "Selma Laura T.", och det torde icke kunna bestridas att denna till en viss grad öfverensstämmer med skildringen af Humblom.

I *Väderhanen*, som i stormen låter höra sin röst från tyska kyrkans torn, igenkänner man med lätthet, såsom redan sagts, Argus Johansson. Livijn har mästerligt parodierat hans stil och åsikter, man hör honom nästan skrika sig in i öronen. Redan tidigare hade Livijn i Markalls sömnlösa nätter förlöjligt honom i några kvicka verser. Livijn kallar honom äfven Kongl. sekter Väderhane och i denna egenskap uppträder han vid den upplystes begrafning, där han införes med följande ord: "Nu hördes fnaskande, träfvande, petande, skrapande och slutligen fnysande." Ingen samtida skulle tvekat om hvem som afsågs med dessa ord. *Järnstången*, som uppbar Väderhanen, är säkerligen G. Scheutz, som var den ursprunglige redak-

tören för Anmärkaren och sedan för Argus, och på hvars tryckeri tidningen trycktes.

Scheutz siktas också i Röökmans person, såsom det framgår af en not till planen, där det omtalas, att "Röökman, Rööklund och Röökström uppoffras och spricka", och hvilken har följande lydelse: "Berättelsen, huru en träfven Borgensman med stora begrepp om sitt borgensmanskap — Norra Amerikas borgeri — spricker. — Scheutzens kelkborgeriaktighet. — Kelkborgaren, som tror sig ej böra saknas bland Telgetokar, därför att han bor i hufvudstaden och ej skjutsar själf efter fru Lenngrens visa utan skjutsas med af Öfverståthållaren, då han körer till qvarnen efter ordnar. Öket framför vagnen. Eken och" . . .

Röökman, Rööklund och Röökström äro för öfrigt synnerligen mystiska väsen. De uppträda alltid tillsamman och utgöra ett godt exempel på, huru Livijn i denna roman ofta i samma person inskjuter satir mot olika förhållanden. Livijn karrikerar i dem borgerskapets åskådningssätt (Röökmans utfall mot ämbetsmännen såsom endast en tärande klass) och göticismens svulstiga fraser. Man bör nämligen erinra sig, att de äro de tre af referendariens rökgubbar, i hvilka göterna parodieras, som klädmäklaren upphämtat ur Humbloms ficka och lagt i tre pappersstrutar under tuppen på klockan. Äfven tyckas dessa tre såta vänner utgöra en satir mot det spioneringssystem, hvilket var så utmärkande för Carl Johans regim; därpå tyder åtminstone följande beskrifning:

"Emellertid hade de trenne rökgubbarna under tiden blifvit alerte och muntrade sina trefvare färdiga med ett sådant hjärtenit, som hade de årligen att förvänta 600 riksdaler banko af den för den högre polisens underhåll eller till hufvudstadens förskönande af-satta fond."

Bland öfriga väsen, som klädmäklaren framkallar, är också den afidna Stockholmspolisens anda för att afstyra oväsendet, men utan att detta lyckas. I denna scen parodieras äfven Wetterstedts tal mot indragningsmakten.

I den scen, där Humblom för sitt utfall mot inbillningen upp-vaktas af de förtrollade köksredskapen, anförda af den uppstoppade

björnen, som å de öfrigas vägnar håller ett tal till honom af det innehåll, att han förstått att undgå inbillningens förvillelser och hållit sig obesmittad af ungdomsidealen, parodieras De la Gardies tal vid skånska deputationen. (Not af Livijn).

Catharinas magnetisering är ett förlöjligande af en händelse, som år 1821 väckte ett mycket stort uppseende och lifligt debatterades i tidningarne. Professorn i obstetrik P. G. Cederschjöld var en ifrig anhängare af Mesmerismen och utgaf 1815—1821 en *Journal för animal magnetism*. Andra bandet, första häftet af årgången 1821 innehöll en *Berättelse om det så mycket omtalte fruntimrets i Stockholms Polis-gränd sjukdom och kur*. Fruntimret var en värdshusmamsell Eldström, en hysterika, lidande af krampanfall och en svulst i magen, hvilken af henne själf och äfven i början af professorn togs för ett hafvandeskap. Professorn behandlade henne med magnetism på uppmaning af grefve C. Löwenhjelm, en af de många amatörer och entusiaster för animal magnetism, som omgäfvö Cederschjöld. Fruntimret visade sig vara ett godt medium. Fostret skulle efter hennes egna uppgifter varit öfver ett år gammalt, och hon gaf äfven själf under clairvoyansen upplysningar om, huru hon skulle kunna botas. Pressen följde detta fall med aldrig svikande intresse, görande sina än allvarliga än skämtsamma reflektioner öfver den märkvärdiga pigan, och hela Stockholm strömmade till för att taga fenomenet i betraktande. Äfven Livijn var närvarande vid en af seancerna. Slutligen började fostret afgå bitvis, men då professorn en dag fann bland det afgangna ett fågelben, började han misstänka, att ett bedrägeri förelåg och tvingade småningom mediet till bekännelse. Kvinnan blef emellertid botad af de hästkurer, som hon själf föreskref. Det är denna historia från hypnotismens barndom, som Livijn förlöjligar.

Livijn hade först tänkt utföra denna magnetiseringsscen på ett något annat sätt enligt en not: "Öfversten dröjer hos en ung fröken, som undfår en apart manipulation. Emellertid uppläser vaktmästarer *Historien om den bergtagne Nisse i hvar gata*, tryckt 1867. Pigbibliot. I Bandet. *Nisse i hvar gata* är motsaten af S:t Göran, en eländig stackare, som under yttrande af sentimentala tänkesätt handlar fejt och elendigt."

Det är redan påpekadt, att Livijns roman är full af utfall mot fosforismen och göticismen. Den gamla skolan och Svenska Akademien skonas icke heller. Men i stället för att Livijn i sina tidigare stridsskrifter hufvudsakligen riktat sina anfall mot Leopold och Wallin, har han nu utvalt den mångomskrifna kapten Lindeberg till sin syndabock, hvilken i Markalls andra del är Wallmarks vapendragare under namn af Lindwurm. Det är han, som får det ärofulla uppdraget att kamma peruken och då han inpudrar den, upphäfver den sin stämma och uttalar några förlöjligande ord om Lindebergs tragedi Blanca. Därefter satiriseras Lindebergs skriftställareskap i Stockholmsposten, och slutligen är han också hufvudpersonen i den stora parodien på Svenska Akademien, där han i form af den mystiskt tillväpkade blyamulletten till Humblom öfverlämnar "bottensatsen af sitt snille", som han icke själf behöfde, då han i sin själ hade en ännu säkrare talisman mot den oakademiska fantasien. Slutligen dör han, då han ansikte mot ansikte får skåda den gamla Stockholmsposten, som har lof att skrifva i den nya, så mycket han vill, och man skrider till hans begrafning¹.

Därmed äro de viktigaste allegorierna eller alla de, som beröra grundtanken i "Riddar S:t Jöran" genomgångna. Att söka förklara alla dylika större och mindre utfall, som förekomma i romanen, skulle taga för stor plats, i det att en dylik undersökning skulle svälla ut till en fullständig kommentar. Icke heller är det här lämpligt att ingå på en karaktäristik af Livijns politiska åsikter eller att i detalj jämföra "Riddar S:t Jöran" med hans största politiska skrift "Om ministère och opposition". Vare det nog sagt att öfverensstämmelsen är mycket stor mellan de båda skrifterna. Wieselgren har fint karaktäriserat "Riddar S:t Jöran", då han säger, att Livijn i denna roman låtit förnuftet tala som hofnarren fick uttala det. I skriften "Om ministère och opposition" uttrycker sig däremot Livijn "i allvarets konungsliga ton".

I sin mån utgör Livijns roman ett af de sista leden i den

---

¹ Ideen att låta begrafva Lindwurmen, Stockholmspostens utgifvare, går troligen tillbaka till en artikel i Polyfem I, 4: Märkvärdig skendöd. Jfr. äfven en xenie af Atterbohm i samma tidskrift I, 25.

långa raden af fosforisternas stridsskrifter, hvilka börjat med Polyfemartiklarne och sedan under ett helt decennium fortsätta genom olika tidskrifter och brochyror, tills dessa angrepp slutligen kristalliserade sig i "Markalls sömnlösa nätter". Men den bär prägeln af de förändrade tidsomständigheter, under hvilka den skrefs, och den utveckling Livijn under tiden genomgått. Vid denna tid var egentligen Hammarsköld den ende, som ännu obrottsligt fasthöll vid det program han med ungdomlig ifver utkastat 1810. Redan tidigt vände sig Livijn mot göticismens öfverdrifter och såg öfverhufvud ned på den föregående litterära striden liksom den yngre generationen, Vitalis, Nicander m. fl. I stället deltog han så mycket lifligare i de politiska skärmytslingarna, som började omkring 1815 och sedan med växande häftighet och bitterhet fortsattes under hela tjugo- och trettio-talen. Ridder S:t Jöran har sin plats i denna linje såsom den omedelbara föregångaren till Jan Jansson-skriften.

Det är ofvan nämnt, att Livijn enligt Wieselgrens uppgift 1830 påbörjat romanens tryckning, men afbrutit densamma. De skäl, som förmådde honom härtill, känna vi icke. Det kunde icke bero på någon svårighet att fullborda romanen; endast några scener återstodo att utföra. Å andra sidan kan intet tvifvel råda om, att skriften skulle väckt uppseende, om den utkommit och ökat Livijns litterära ära. Berodde hans tvekan månne därpå, att han i sista ögonblicket fruktade för följderna af sin egen frispråkighet? Ty det kan väl knappast betviflas, att skriften åtminstone för många år framåt skulle omöjliggjort hans vidare framgång på ämbetsmannabanan. Var det därför, som han lät romanen ligga och i stället valde att uttala sina tankar i den mera objektiva formen af en afhandling, där åtminstone de mest sårande och närgångna anfallen voro utplånade?

III.

Det är redan nämnt, att det var mellan åren 1824 och fram till år 1830, som Livijn var sysselsatt med utarbetandet af romanen på de få stunder, som hans talrika ämbetsgöromål lämnade

honom. Tanken på en sådan roman har däremot länge grott inom honom. I hvarje fall kunna vi långt tillbaka i tiden spåra flera af de olika element, ur hvilka romanen sugit sin must och småningom uppvuxit. Hit hör naturligen först och främst Livijns politiska skriftställareskap, på hvilket emellertid icke här närmare kan ingås, men som utgör en förberedelse för det anfall, som han med Riddar S:t Jöran åsyftade mot det härskande politiska systemet.

S:t Jöranslegenden, kring hvilken romanens djupare innehåll kristalliserar sig, har redan tidigt intresserat honom. År 1811 berättar Rääf i ett bref till Livijn, att han afskrifvit denna legend. Med kännedom om det förhållande, som ägde rum emellan de båda vännerna, är det högst troligt, att Livijn stiftat bekantskap med den vid något af sina besök hos vännen.

Ett bevis på, huru S:t Jöransgestalten intresserat honom, finna vi i ett utkast till ett politiskt drama, hvilket var afsett för "Polyfem". Det var betitladt *Upplysningen, allegoriskt efterspel*. Där uppträder S:t Jöran såsom upplysningens riddare mot obskuranter och dunkelmän. I detta drama,¹ hvilket är riktadt mot försöken att stäfja den nyvunna tryckfriheten, är scenen efter allt att döma förlagd till Storkyrkan, där den gamla medeltida träskulpturen om S:t Jöran och draken hade sin plats. Som vi hafva sett, försiggår romanens begynnelse-scen i denna kyrka och S:t Jöransgruppen spelar äfven en viss roll. I *Nya extraposten* för år 1820, N:o 26 och ff. finnes ett polemiskt drama, hvars titel är *Riddar S:t Göran eller Trasenbergs ändalykt*. Det är ett utfall i Markalls-stilen mot åtskilliga tidningar (särskildt Anmärkaren och Stockholmsposten) samt Lindeberg, Wahlberg, Scheutz och åtskilliga andra tidens publicister. Till en viss grad erinrar detta anfall om den form Livijn valt för sin roman.

Likaledes har *Markalls sömnlösa nätter* utgjort en bestämd förebild för Livijn. Flera af allegorierna gå tillbaka till denna skämt-dikt, i hvars författande äfven Livijn med lif och lust deltagit.²

¹ Jfr J. MORTENSEN, *Clas Livijns dramatiska författareskap*. Stockholm 1911. Sid. 229.

² Jag återkommer i annat sammanhang till denna fråga. Här blott ett exempel. I »Markalls sömnlösa nätter» förekommer en gammal man, hvilken

Redan tidigt hade Livijn intresserat sig för det fantastiska i poesien. Den första yttringen däraf finna vi i Livijns operor. Redan i Hafsfrun och sedan i flera andra dramatiska utkast, visar han sig djupt intresserad för det underbara i den form som Tieck uppfattade begreppet i anslutning till Shakespeare. Jag har på annat ställe — i "Clas Livijns dramatiska författarskap" — utförligare behandlat denna sida af hans diktning och ber att få därtill hänvisa.

Intresset för folklig vidskepelse liksom öfverhufvudtaget för alla former af svensk folktro hade tidigt funnit näring bland hans omgifning. Hans morfar, den lärde lektor Johan Törner i Linköping, "en besynnerlig gubbe, som sysselsatte sig med allt", hade gjort en samling af svenska folkets vidskepelse (Bref till Rääf från C. Livijn, Kongslena den 26 maj 1812). Han utgaf 1789 i Upsala anonymt under titeln *Svartkonstbok* en del signerier. Äfven Rääf hade tidigt sin uppmärksamhet riktad på dessa ämnen, och vi hafva ofvan sett, att det är till honom Livijn vänder sig, när han vill hafva reda på den svenska svartkonstboken. Rääf skänkte år 1863 till Vitterhetsakademien en samling *Svenska skrock och signerier* i sju band.¹ Af Livijns ofvan citerade bref såväl som af noter till romanen ser man, att han använt Horsts Zauberbibliothek, och som det tyckes dessutom åtskilliga andra, äldre occulta skrifter, t. ex. Agrippa, *De occulta philosophia*. (Köln 1551—1553). Som dylik litteratur ännu tyckes vara lika svår att erhålla i Sverige som på Rääfs tid, har jag dock icke i detalj haft tillfälle att kontrollera dessa Livijns uppgifter och jämföra romanens signerier med hans källor.

Det är klart, att Livijns ursprungligen rent historiskt-etnografiska intresse för dessa ämnen, skulle ytterligare ökas genom läsningen af romantikens skrifter. Goethes mästerliga, sant poetiska

---

i en påse på ryggen bär smakens mjöl. Detta har en underbar verkan, ty om man pudrar sig därmed, förgår allt svärmeri och en isande kyla tränger igenom mäg och ben. I detta ställe återfinnes grundtanken till »Perukscenen». — Likaledes har parodien på Svenska akademiens högtidssammankomst sin motsvarighet i Markall.

¹ Jfr A. AHNELT, *L. F. Rääf af Småland*, I, sid. 23.

användning af dylika motiv i Faust var det naturligen, som öfverhufvud väckte till lif det stora intresset för denna sida af folktron.

Ofvanciterade aforism af Livijn vittnar om, huru han under tyska fälttåget var så öfverfylld af dylika fantasterier, att han hopdrömde en hel trollroman, som ännu i vaket tillstånd förtjuste honom. I denna aforism hafva vi första tanken på romanen uttalad i den form, som den sedan fick.

Det är icke omöjligt, att denna dröm i någon mån varit bestämd af Livijns bekantskap med E. T. A. Hoffmanns arbeten. Det har ofvan påpekats, att man kan spåra en viss likhet mellan motivet till den syn, som visar sig under Hasselbacksbesvärjelsen och Hoffmanns lilla skiss: "Die Vision auf dem Schlachtfelde bei Dresden". Det är icke omöjligt att det är med denna skrift, hvilken utkom, medan Livijn ännu vistades i Tyskland och hvars ämne borde intressera honom, som Livijn formerat sin första bekantskap med Hoffmanns skriftställoreskap. I "Samvetets fantasi" (1822) visar han sig några år senare tydligen inspirerad af denne tyske romantikers idékrets.

I hvarje fall är Livijns roman skrifven i samma manér som Hoffmanns berättelser. I dessa blandas dikt och verklighet om hvarandra till ett fantastiskt helt. En serie af hvardagshändelser erhålla därigenom att de afspegla sig i ett fantasirikt temperament en ny och öfverraskande karaktär. Berättelsens händelser hafva med andra ord två olika valörer, först den reella och under denna en symbolisk satirisk mening. Öfvergången mellan dessa båda olika världar förmedlas genom en lekfull ironi och en i prismatiska färger tindrande humor.

Det behöfver icke efter ofvanstående utförliga redogörelse för romanen påpekas, att man i Livijns roman återfinner samma tillvägagående. Klädmäklaren och referendarien äro egentligen liksom Humblom samtida med Kejsar Diocletianus. Och dennes frånskilda gemål vandrar ikring i romanen såsom grosshandlaredottern Mamsell Alexandra Rosengren. Alla de magiska besvärjelsescener, som aflösa hvarandra, utgöra i själfva verket lika många satiriska utfall mot olika samtida förhållanden. Livijn var själf medveten

om denna likhet med Hoffmann, då han låter klädmäklaren såsom svar på Humbloms berättelse om att referendarien slagit in väggen och låtit honom se in till klädmäklaren utbrista: "Hvilka orimligheter. De äro knappt tänkbara i en roman, såframt den icke är af Hoffmann eller idéen därtill stulen af honom. De förråda en lika egen som otyglad phantasie. De skola oundgängligen sätta författarens förstånd i misscredit och utställa honom för ganska skarpa critiquer."

Men det är icke endast med Hoffmanns manér i allmänhet, som Livijns roman erbjuder likhet. Den står i direkt förhållande till en särskild af Hoffmanns berättelser. Mönstret till "Riddar S:t Jöran" är Hoffmanns mästerverk, "Der goldene Topf", hvilken utkom 1814 i Hoffmanns "Phantasiestücke". Hufvudmotivet i denna berättelse är motsatsen mellan dröm och verklighet, mellan poesi och kalkborgerlighet, som utgör en af de ledande grundtankarna i den tyska nyromantikens idélif. Jean Paul spelar ständigt på denna sträng; Tieck leker alltid med dessa motsatser. Båda äro Hoffmanns läromästare. Hufvudpersonen i Hoffmanns berättelse är en fattig yngling, Anselmus. Det är ett barnsligt poetiskt gemyt, för hvilken livvets hvardagsprosa upplöser sig i fantastiska drömmar. Han har svårt för att reda sig i livvets hvardagliga förhållanden. Bär han en ny dräkt, får han strax en fläck eller ett hål på den; skall han helsa, tappar han hatten; skall han vid en viss tid göra ett viktigt besök, ställer sig alltid något hinder i vägen. Berättelsen börjar en Kristi himmelfärdsdag, då Anselmus ärnar slå sig lös och begifva sig till ett utvårdshus, men på vägen stjälpes han omkull en äppelgummas korg och förlorar sin lilla kassa. Omgifningen anser Anselmus för förryckt, men bakom hans kantiga och besynnerliga sätt döljer sig en poets själ. Allt får för hans öga ett annat utseende. Han slår sig ned under ett fläderträd. Dess doft försänker honom i hemlighetsfulla drömmar. En underbar musik klingar honom till mötes ur trädets krona, och plötsligen ser han tre unga, sköna flickoansikten, hvilkas ormlika kroppar slingra sig mellan bladverket. Det är Salamanderkonungens döttrar. Han förälskar sig i den yngsta af dem, Serpentina. Salamanderkonungen

upptäcker han i geheimearkivarien Lindhorst, en förmögen privatlärd, hvars orientaliska manuskript han kopierar. Dennes praktfulla boning ter sig för den fattige studenten som en trollkarls palats. Äppelgumman, hvars korg han kullstött, är en led häxa, Salamanderkonungens dödsfiende. Serpertinas rival är conrektor Paulmanns dotter, Veronika, hvilken emellertid i stället gifter sig med Hofrath Heerbrand och får sina drömmar uppfyllda att blifva Hofrathin. Anselmus däremot förmäler sig med Serpentina.

Livijn har dock långt ifrån kopierat scenerna i "Der goldene Topf", men man kan steg för steg följa, huru hans fantasi i dess handlinger funnit hållpunkter för sin egen berättelse. Trots stora olikheter låter en hel serie af väsentliga paralleller uppvisa sig. Geheimearkivarien Lindhorst är egentligen Salamanderfursten Phosphoros såsom han själf skämtsamt med "orientalisk svulst"¹ berättar för stamgästerna på sitt kafé. Hans ur-ur-urstamfader var en eldslåga, och hans fader har nyligen dött för en trehundra femtio år sedan. Referendarien är egentligen centurionen Protoleus, som lefde vid kejsare Diocletiani hof. Liksom Lindhorst sysselsätter han sig med de hemliga vetenskaperna, men då sådana icke existera, säger Hoffmann skämtsamt, vill detta egentligen säga, att han hängifver sig åt kemiska och alkemistiska studier.

Lindhorst berättar, att han har en broder. Denne uppträder icke i Hoffmanns berättelse, men arkivarien upplyser, att han begifvit sig *unter die Drachen*, d. v. s. på vanlig prosa, att han gått under. Här har man utgångspunkten för klädmäklarens gestalt i Livijns roman, hvilken också är en dålig människa. Dennes peruk brukar för Humbloms fantasi antaga formen af ett par svarta drakvingar. Detta drag är möjligen en direkt erinran och omvandling af Hoffmanns ofvannämnda uttryck. Lindhorst och hans broder hafva råkat i strid om en präktig onyx, hvilken fadern skänkt åt honom, älsklingssonen. På liknande sätt strida referendarien och klädmäklaren om kappen med den magiska kryckan.

---

¹ Uttrycket fälles af registrator Heerbrand. Det återfinnes i en af replikerna i Prinz Zerbino af Tieck.

hvilken klädmäklaren antyder, att brodern orättfärdigt afhändt honom efter faderns död.

Klädmäklaren har å andra sidan delvis öfvertagit äppelgummans roll i Hoffmanns berättelse. Denna är en hexa, d. v. s. hon representerar den svarta magien mot Lindhorst, som är astralande. I en not, som ofvan citerats, nämner Livijn uttryckligen, att klädmäklarens makt är inskränkt inom den folkliga vidskepelsens gränser.

Denna mörka magi har äfven en annan representant i Livijns roman nämligen klädmäklarens medhjälperska, Ursula. Det är hon, som anordnar besvärjelsescenerna i Kungsträdgården. Äfven för denna scen finnes motsvarigheten hos Hoffmann, hvilken i sin ordning har inspirerats af den mästerliga Horatianska epod, i hvilken Canidia i nattens mörker upptänder en eld och utför magiska besvärjelsekonster. I alla tre fallen gäller det en kärleksbesvärjning. Livijn har tillagt åtskilligt ur egen fatabur, delvis hämtadt ur gamla trollkonstböcker. Hoffmann betonar framförallt det psykologiska; han dröjer hufvudsakligen vid det intryck, som scenen gör på Veronika, hvilken hemkommen faller i feber och uppstår botad från sitt forna svärmeri för Anselmus. Livijn fördjupar sig däremot i denna scen nästan för mycket i det etnografiskt kulturhistoriska.

Äfven de båda kvinnogestalterna, mellan hvilka Anselmus ett ögonblick tvekar, hafva sin motsvarighet i "Riddar S:t Jöran", fast likheten kanske ej är så påfallande. Veronika, den lilla praktiska, borgerligt anlagda tyskan, som framförallt vill blifva hofrättsrådinna, erinrar om den nyktra värdshuspigan Catharina, lika prosaisk som Humblom. Serpentina representerar det ideella i kärleken. Det är ett fint drag i Hoffmanns berättelse, att hon icke uppträder; hennes närvaro endast anas. Serpentina är symbolen för poesien, med hvilken Anselmus slutligen förmäles för att draga sig tillbaka till sina drömmars slott i Atlantis. I "Riddar S:t Jöran" har denna kvinnogestalt sin motsvarighet i Alexandra, hvilken också af Livijn hålles förnämt tillbaka i berättelsens bakgrund.

Den vackra scenen i "Der goldene Topf", då Anselmus mellan fläderträdet löfverk upptäcker Serpentina och hennes systrar, har

i Livijns roman sin parallell i Djurgårdsscenen. I midten af den brinnande eken varsnar Humblom en stor brandgul ros, ur hvars mitt framblickar ett kvinnoansikte. När Humblom slår med käppen bland löfven, uppstår musik. Anselmus omtolkar på samma sätt vindens sus i trädets krona. Hos båda författarne är scenen fullt motiverad, möjligen något mera luftigt hos Hoffmann. Det som förvillar Humblom är aftonsolen, som går ned bakom trädet och kastar sina reflexer genom löfverket. Anselmus befinner sig i ett upprördt tillstånd och fläderträdet berusande doft försänker honom halft i en dvala, under hvilken synerna uppkomma.

I Hoffmanns berättelse antyder den gamla häxan, Veronikas f. d. amma, att hon som kaffepanna varit närvarande vid Veronikas fäst; likaledes sitter hon som dörrklaff på arkivarien Lindhorsts dörr och grinar mot Anselmus, då denne skall besöka arkivarien; i den senares boning finnas också åtskilliga mystiska väsen af samma art; en gammal grå papegoja, hvilken äfven uppträder som Lindhorsts faktotum. I "Riddar S:t Jöran" påträffar Humblom i referendariens förstuga en uppstoppad björn, en krokodil, rockor m. fl. väsen, som drifva sitt ofog med honom i mörkret. I referendariens kök samtala flera af husgeråden med hvarandra samt inkomma slutligen i full deputation med den uppstoppade björnen såsom anförare och aftacka hofrättsauscultanten för hans vackra och förståndiga tänkesätt. Både Hoffmann och Livijn anknyta här närmast till Tieck, som i "Prinz Zerbino" och "Die verkehrte Welt" låter liknande gestalter uppträda.

Punschillet hos konrektor Paulmann, då Hoffmann mästerligt tecknar, huru ruset infinner sig och omtöcknar gästernas hufvud, har sin motsvarighet i kalaset på Hasselbacken. Hos Hoffmann försjunker Anselmus i drömmar om Serpentina, hos Livijn ser Humblom sin barndom, ungdom och framtid glida förbi sig. Den senares syner gå dock i samma prosaiska riktning som Veronikas, då hon föreställer sig, att Anselmus blifvit hofråd, och han kommer till henne med ett par juvelbesatta örhängen.

Äfven historien om peruken, hvars svenska ursprung redan är antydt, har en viss motsvarighet i Hoffmann, då konrektor Paul-

mann rycker peruken från sitt hufvud och slungar den mot taket, så att pudret ryker omkring.

Då Lindhorst i slutkapitlet af "Der goldene Topf" nedstiger i pokalen, fylld med brinnande punsch, går detta igen i den scen, där Humblom tycker sig se Margaretha höja sig öfver bordet, när hon ifyller rhenvinsglasen.

Då referendarien för Humblom slutat sin uppläsning af S:t Jöranslegenden går han efter en spegel, med hvars tillhjälp han söker fastställa, om hofrättsauscultanten är S:t Jöran. Den kommer dock icke till användning förrän i det ej utförda slutkapitlet, då ordensbiskopen med dess tillhjälp konstaterar, att Humblom är Gereons ox. I "Der goldene Topf" erhåller Veronika en dylik magisk spegel af häxan, genom hvilken hon vinner Anselmus kärlek.

Efter besvärjelsescenen på Djurgården gripes klädmäklaren af det magiska ovädet, och såväl han som Humblom bäras på stormens vingar inemot staden. Äfven åkeriåldermannen Rööckström försvinner plötsligt med sitt åkdon; och commissionskommisarijen Rööckman, som är en af de tre rökgubbarne, aftager plötsligt i storlek och försvinner, så att man icke vet, om han glidit ut genom dörren eller krupit ned i klädmäklarens ficka. På samma mystiska sätt försvinner arkivarien Lindhorst insvept i sin vida kappa som en stor nattuggla och blir borta i skymningen.

I Hoffmanns framställning svänger hela berättelsen mellan lekfull ironi och lyrisk hänförelse. Dessa lyriska partier är det, som registrator Heerbrand betecknar såsom "orientalisk svulst", åtminstone när de härstamma från arkivarien Lindhorst. Dit hör förhistorien om Lindhorsts härstamning från Salamanderfursten och alla Anselmus fantasier och drömmar. Dessa partier erinra om Jean Pauls manér, endast mildradt och finare utfördt af Hoffmann. Äfven i Livijns roman finnas många dylika scener. Dit hör Humbloms dröm, referendariens försvar för inbillningen, hans saga om rosen, hela S:t Jöranslegenden, skildringen af synen på Djurgården m. fl.

Likheterna mellan de båda berättelserna äro således slående. Dock har Livijn med icke ringa själfständighet och verkligt sprudlande

fantasi utfört sin skildring. Den allmänna grundtanken i de båda romanerna är densamma — motsatsen emellan dikt och verklighet, häfdandet af det högre, eviga, poetiskt religiösa lifvet och satir mot hvardagligheten och materialismen. Men syftet i Livijns roman är dock ett annat än hos Hoffmann: Den förre riktar sin satir direkt mot det samtida litterära och framförallt det politiska lifvet.

Hufvudpersonerna i de båda romanerna hafva också en annan karaktär. Anselmus är poeten. Ingenting kan vara naturligare än att han lefver i fantasien och omskapar allt efter sitt sinne. Humblom däremot är prosan, som med händer och fötter värjer sig för fantasiens foster. De syner, som förfölja honom, skapas icke af honom, spira icke upp ur hans inre värld såsom rosorna skjuta fram ur rosenbusken. Humblom är icke Don Quixote, han är Sancho Panza, som mot sin vilja måste på sin åsna rida efter riddaren och dela hans äfventyr. Synerna, som förfölja honom, framtröllas af referendarien och klädmäklaren, som strida om hans själ. Livijn vinner på detta sätt en komisk effekt; själfva grundtonen i romanen blir skarpare satirisk och mera burlesk än hos Hoffmann. De repliker, där Humblom häfdar sin förståndighet och nykterhet och cyniskt blottar sina lifsideal äro utförda med verkligt mästerskap.

Vid sidan om Humblom har Livijn ställt Thorleifsson, hvilken är den verkliga S:t Jöran, och som således närmast motsvarar Anselmus. Men deras patos är olika: Thorleifsson är rättens representant, Anselmus poesien. Den förre är dessutom icke protagonist i romanen, utan endast en bifigur.

Livijn tillfogade sig själf en blodig oförrätt, då han band romanens händelser så nära vid samtidens tilldragelser och personligheter, att den utan kännedomen om dessa liksom förlorar sitt bästa salt. Här ligger romanens största fel: den saknar allmänmänsklighet, den kan numera icke i högre grad omedelbart intressera. Detta fel beror på en egendomlighet i Livijns lynne, som framträder i större delen af hans produktion. Han intresserade sig för mycket för samtidens tilldragelser, han harmades för mycket öfver dagens små futtigheter, han flög ständigt som sparfven mellan hustaken och gatan, han utöste sin vrede öfver

hvarje liten orättvisa, i stället för att som örnen breda vingarna till flykt mot det höga blå och från klippans höjd föraktfullt blicka ned på mycket af tidens äflan och strider, hvilka i och för sig nyttiga, i hvarje fall nödvändiga sådana människorna äro, dock icke alltid äro uppbyggliga att beskåda. Däraf i hans tidigare produktion dessa ideligen upprepade utfall mot Wallin och Leopold, och senare mot hart när alla sekter och skolor, som utmärkte hans tid. Det är en rent fysisk retlighet, som ytterst ligger till grund för detta drag i hans författareskap, men å andra sidan också en rättskänsla och en renhjärtighet, som icke ofta påträffas.

På grund af dessa förhållanden blir Livijns roman i själfva verket en pamflett. Utan tvifvel kan man äfven i våra dagar läsa stora partier med nöje utan att känna den djupare meningen, men man kan å andra sidan icke läsa långt utan att upptäcka, att något ligger fördoldt bakom händelserna och för att förstå denna fordras en kunskap, som förutsätter ett särskildt studium.

På framställandet af detta sitt ämne har Livijn nedlagt ett oerhördt arbete och en konst, så mogen och målmedveten, att man i svensk litteratur sällan påträffar dess like. Om den möda han gjort sig, vittnar tillräckligt de ännu bevarade manuskripterna. Minst sex olika gånger har han omskrifvit större partier af romanen. Tre manuskript — de två som här ofvan betecknats, som nummer 1 och 3 samt det, som begagnats till tryckning — hafva förelegat nästan fullständiga. Han har icke blifvit trött på att stryka, omändra och förbättra. Resultatet är också i många afseenden beundransvärdt. Visserligen kan man icke utan vidare jämnställa Livijns roman med Hoffmanns berättelse. Sådant skulle vara orimligt redan därför, att Hoffmann är uppfinnaren af detta manér, hvilket sedan visat sig så tacksamt och användts i olika länder af otaliga efterföljare. "Der goldene Topf" är dessutom utan gensaga sin författares yppersta arbete, och själf är Hoffmann en af den tyska litteraturens mästare. Till sitt fulla värde uppskattades han icke af samtiden, om han också begärligt lästes. Det är först i Frankrike, där han öfvat inflytande på Nodier, Balzac och otaliga andra, som han värderades efter förtjänst. I Tyskland däremot

har man icke förrän i våra dagar insett, hvilken mästare man ägde i honom. Hoffmann äger en konstnärlig finhet, som i den tyska litteraturen är en mycket sällsynt gåfva. Han komponerar säkert och lätt som en latinare, utan att som t. ex. sin eljest så idérike och varmhjärtade läromästare Jean Paul själf gå vilse mellan sina fantasier. Graciöst och naturligt blandar han dessa olika element, ur hvilka han framleker sina effekter, med utomordentlig fantasi-rikiedom nyanserar han grundtankarne, och hans motivering utmärker sig genom en dialektisk finhet och ett psykologiskt djup, som söka sin like.

Till en dylik höjdpunkt når visserligen icke Livijn, men "Riddar S:t Jöran" är dock ett mycket intressant arbete. Den är intressant redan därför, att det torde vara det första nämnvärda försök i Hoffmanns stil, som är skrivet i Sverige. Och detta försök är så godt som enastående. Almqvist har visserligen skrivit ett par berättelser, som i fantastik erinra om Hoffmann, men de höra icke till hans bättre saker. Det är väl först Strindberg som i "Till Damaskus" i denna dialektiska analys af själsstämningar åstadkommit ett konstverk af samma diaboliska kraft som Hoffmann. Här som öfverallt i sin produktion ådagalägger Liviju en förvånande snabbhet i tillägnandet af nya tidsströmningar. Och det märkliga är, att han långt ifrån endast blindt och ytligt efterliknar. Han har tillfullo inträngt i själfva manérets hemligheter och går aldrig vilse i motiveringens labyrinter, fast han kanske icke alltid uppnår Hoffmann i naturlighet eller perspektivets mångfaldighet. Stundom, särskildt i romanens senare del, blottas också något för mycket allegoriens naturliga torrhet.

Detta djupa inträngande i ett nytt och konstrikt litterärt manér är så mycket egendomligare, som då Livijn skref "Riddar S:t Jöran", den svenska romanen ännu var föga odlad. Det fanns knappast några prosaberättelser af betydighet. Utom de mer eller mindre maskerade öfversättningarna eller bearbetningarna, som ofta utgjorde fyllnadsgodset i kalendrarna, hade man Cederborgs lifliga och älskvärda sedeskildringar, präglade af en viss Voltairisk kvickhet i uppfattningen, men utan dennes djupa världserfarenhet.

Och man hade Palmlads ej synnerligen betydande noveller i den romantiska modestilen. Och slutligen hade man Livijns egna, numera orättvist förbisedda försök i olika stilarter.

Men hvad som icke fanns, det var en roman, som var buren af ett djupare idéinnehåll, en roman, som icke blott ville utgöra en angenäm och roande läsning, utan också gifva en utredande skildring af ett eller annat område af människolifvet. Det är just fallet med Livijns roman, som ville skildra hela samtidens politiska lif och satiriskt belysa dess institutioner och personligheter. Obestridligen är hans försök det första i stor stil tänkta, som förekommer i svensk litteratur.

Och i detta förstlingsverk måste man beundra den mästerliga säkerhet, hvarmed kompositionen är genomtänkt och förd till slut. Både förr och senare är det sällsynt, att i svensk litteratur påträffa en sådan konstruktiv kraft som i "Riddar S:t Jöran", en sådan arkitektonisk förmåga att ordna och hoplägga sten efter sten, tills byggnaden står färdig. Man skulle till och med kunna anmärka, att symmetrien är för strängt genomförd, fast grundad i ämnets natur, men dessa magiska parallellscener äro å andra sidan nyanserade med stor skicklighet. Synbarligen har Livijn icke för intet utkastat planer till ett tjugotal dramer och äfven fullbordat en tre, fyra stycken.

Karaktärsteckningen saknar icke heller förtjänster, äfven om man rör sig på själfva ytan af själslifvet. Men särskildt det narraktiga ämbetsmannämnet Humblom och den ädle och fine referendarien, till hvars karaktär kanske Hans Järta fått släppa till åtskilligt och klädmäklaren med sin oförtrutna cynism äro synnerligen lefvande och lustigt tecknade. Detta gäller också om åtskilliga af de andra uppträdande. Kongl. sekter Väderhane är mästerligt karrikerad, och den tvetydiga Catharina är lätt och säkert skisserad. Skuggor förblifva däremot de tre rökgubbarne och äfven Lindwurm splittras väl mycket i putslustigheter, som förutsätta ett intimt studium af Stockholmsposten för att fullt begripas.

Replikbehandlingen är öfverallt elegant och många gånger mästerligt genomförd. Däremot saknar Livijns sedeskildring den

lifliga, yttre porträttlikhet, den på en gång lätta hand och skarpa observation, som vi äro vanda vid, sedan den svenska prosaberättelsen under ett femtiotal år lärt af fransmän och engelsmän. Man skulle i hans skildringar önskat något mera af den friskhet och omedelbarhet som utmärkte Cederborgs taflor. Lifligast skildrad af dylika scener är obestriddigen Hasselbacksfesten. Magnetiserings-scenen är däremot för skarpt karrikerad. I detta afseende kunde Livijn lärt långt mera både af Jean Paul och framförallt af Hoffmann.

Trots sitt allegoriska innehåll och ett visst lärdt pedanteri, hvilket stundom utmärker Livijn liksom Almquist, är romanen utmärkt berättad. Om man undantager vissa partier i slutet af romanen, som blifva för torrt betydelsefulla, glider romanen lätt undan och läses med verkligt nöje. Uppslaget är förträffligt, och med spänning följer man de ständigt nya och öfverraskande scenerier, som upprullas för våra ögon. Stilen är icke så söndersprängd af reflexioner som i Spader Dame, fast tonen liksom i denna roman svajar mellan patos och ironi. Den är mera manlig och gycklet öfverväger. Livijn följer sina gestalter med ett ständigt spelöje. "Säkerligen har det icke undfallit någon uppmärksam läsare, att det egentligen är med oss bägge, som man spelar eller — som den nya Mollberg plägar yttra sig: 'drifver spass' yttrar klädmäklaren. Livijn drifver spass med allt och alla i denna roman, och hela berättelsen är genomsyrad af verklig kvickhet och skimrande humor. Följande scen kan gifva en föreställning därom. Under det nattliga spökeriet i Kungsträdgården blir slutligen "genom det numidiska lejonets rytande" polisen yrvaken och inställer sig för att förnimma, hvad därvid kunde vara att förtjäna. I det samma ankommer emellertid klädmäklaren. Livijn fortsätter därefter:

»Likasom en verklig general genast vid första anblicken på ett slagfält, inser drabningens ställning, så fann jemväl klädmäklaren, att den sist ankomne af sällskapet vore den, som borde först lämna det. Han vände sig således till denne och sade: »Min beskedlige Herr öfvergevaldiger! Herren håller en så utmärkt ordning och är så påpasslig, att jag och hela allmänheten stå hos Herren i den största förbindelse. Tillåt mig därför att få visa min tacksamhet. Emottag här min hand. En redlig mans handslag!» — Härvid möttes klädmäklarens hand af en annan, hvars ägare, sedan han i an-

seende till mörkret, på nära håll öfvertygat sig om den medborgerliga tack-samhetens verklighet, täcktes yttra: »Jag förmodar icke, att minsta oordning är här å färde, och kan således med trygghet begifva mig till ett annat ställe, der min närvaro är nödvändigare. Men det försäkrar jag, att när man vet att taga saken på rätta sättet, så är den borgerliga ordningen alldeles icke farlig, om icke för några tiggare och trashankar».

Med dylik kallblodig öfverlägsenhet, som i någon mån erinrar om en Swift eller Thackeray, är satiren oftast utförd i denna roman. Endast då och då kastar Livijn för ett ögonblick narrkåpan och blottar ett allvarligt ansikte. I ett sådant ögonblick är det som referendarien utbrister i en lofsång till inbillningen eller öppnar ett stort skinnband och därur föreläser S:t Jöranslegenden. Denna är berättad i ett på en gång högstämmt och naturligt språk, som är fullt värdigt den vackra legenden. Äfven i detta afseende är Livijn en föregångare, ty detta är första gången som en medeltida legend med stämningsfull innerlighet tolkas för en svensk publik. I tysk litteratur är Tiecks "Der getreue Eckart" det första vällyckade försöket att återberätta en medeltidshistoria.

Livijns roman blef aldrig mera än en torso. Den är dock icke svårare stympad än, att den ännu kan njutas. Det är visserligen icke möjligt att i våra dagar intressera en större läsekrets för Livijns roman, men den förtjänade att utgifvas, så att den åtminstone blefve tillgänglig för den verklige litteraturvännen.
